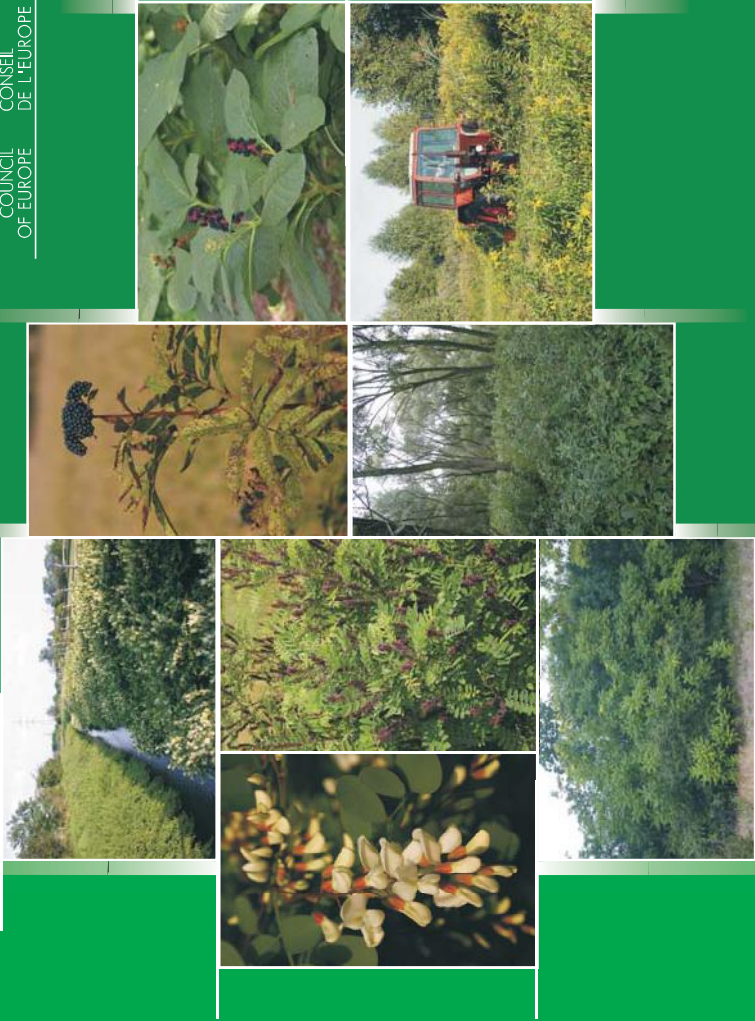

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Európai stratégia az özönfajok ellen

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

ISBN 569 566 321

Európai stratégia az özönfajok ellen

Európai stratégia az özönfajok ellen

Piero Genovesi és Clare Shine

AZ EURÓPAI VADON ÉLŐ NÖVÉNYEK, ÁLLATOK ÉS TERMÉSZETES ÉLŐHELYEIK
VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ EGYEZMÉNY (BERNI EGYEZMÉNY) DOKUMENTUMA

Budapest, 2007

A fordítás alapjául szolgáló mű: *European strategy on invasive alien species*. Nature and environment, No. 137. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004

Fordította: Torda Gergő

A fordítást szakmailag ellenőrizte: Fodor Lívia, Vozár Ágnes, Érdiné Szekeres Rozália, Bakó Botond, Balogh Lajos, Botta-Dukát Zoltán, Dancza István, Geng Imola, Mihály Botond

A fordítás az Európa Tanáccsal történt megállapodás szerint készült és a magyarországi kiadó kizárólagos felelőssége.

This translation is published by arrangement with the Council of Europe and is the sole responsibility of the Hungarian translator.

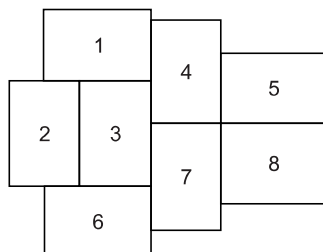
Kiadja:

Fertő-Hanság és Órségi Nemzeti Park Igazgatóság a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természet- és Környezetmegőrzési Szakállamtitkársága megbízásából

Felelős kiadó: Haraszthy László szakállamtitkár

*Original edition © 2004 by the Council of Europe
Hungarian edition © 2007 by the Fertő-Hanság és Órségi Nemzeti Park Igazgatóság and
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
Hungarian translation © Gergő Torda*

Fotók:

1. Pellingner Attila: Japánkeserűfű
2. Pellingner Attila: Akác
3. Takács Gábor: Gyalogakác
4. Mihály Botond: Alkőrmös
5. Bauer: Selyemkórós ezüsthás
6. Sallai Zoltán: Folyami géb
7. Mihály Botond: Ezüsthá
8. Takács Gábor: Magas aranyvessző kaszálása

ISBN 978-963-06-4020-6
Sokszorosítást végző szerv:
Kapuprint és Rábaközi Nyomda
felelős vezető: Füzi József

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	7
BEVEZETÉS	9
Miért jelentenek gondot az özönfajok?.....	9
Özönfajok helyzete és a változások iránya Európában	9
Nemzetközi fellépés az özönfajok ellen.....	10
Az „Európai stratégia az özönfajok ellen” alapjai	11
A Stratégia kihívásai és lehetőségei.....	12
Kinek szól a Stratégia?.....	12
Rövidítések	13
STRATÉGIA.....	14
Célkitűzések	14
Hatály	14
Fogalmak.....	15
1. Tudatosság és támogatás kiépítése	16
2. Az információk gyűjtése, kezelése és megosztása.....	17
2.1 Fajok jegyzéke	17
2.2 Kutatás és monitorozás	18
2.3 Regionális információcsere.....	19
3. A nemzeti szabályozási, jogi és intézményi keretek megerősítése.....	20
3.1 Irányítás és koordináció	21
3.2 A szabályozás és a jogi eszközök felülvizsgálata és fejlesztése	22
3.3 Stratégiák és cselekvési tervek.....	23
3.4 Kulcsfontosságú megközelítések és eszközök	24
3.5 Korai bekerülések	26
3.6 Teljesítés és végrehajtás.....	27
4. Regionális együttműködés és hatáskörök.....	28
4.1 Együttműködés a berni egyezmény Részes Felei között	28
4.2 A berni egyezmény szerepe	29
4.3 Szubregionális együttműködés	30
5. Megelőzés.....	31
5.1 Megelőzés a származás és a megér-kezés helyénél: határellenőrzés és karantén-intézkedések	32
5.2 Szándékos betelepítések.....	33
5.3 Véletlen behurcolások.....	34
5.4 Országon belüli megelőzés	36
5.5 Különleges intézkedések az elszigetelt ökoszisztémák érdekében	37

5.6	A spontán terjedés előrejelzése és megakadályozása.....	38
6.	Korai észlelés és gyors válaszreakció.....	39
6.1	Felderítés.....	39
6.2	Gyors válaszreakció és készenléti tervek.....	40
7.	Hatások csökkentése.....	41
7.1	Szabályozási és jogi vonatkozások.....	42
7.2	Kiirtás.....	43
7.3	Elszigetelés.....	45
7.4	Állományszabályozás.....	46
8.	Az őshonos biológiai sokféleség helyreállítása.....	47
	<i>Melléklet:</i> Válogatott nemzetközi és európai jogi eszközök és intézmények az özönfajokra vonatkozó rendelkezésekkel, programokkal és intézkedésekkel.....	48
	<i>Melléklet:</i> Az Állandó Bizottság 99. sz. (2003) ajánlása az özönfajok elleni Európai Stratégiáról.....	57

Köszönetnyilvánítás:

A szerzők köszönetüket fejezik ki Ana Isabel Queiroz-nak (Természetvédelmi Hivatal, Portugália) a Stratégia készítése során nyújtott ösztönző és igen értékes szellemi segítségéért. A szerzők köszönik a Svájci és Belga Kormánynak, hogy önkéntes anyagi támogatásukkal lehetővé tették a Stratégia elkészítését.

A Berni Egyezmény Állandó Bizottságának 23. ülése (2003. december 1-4.) jóváhagyta az Európai stratégiát az özönfajok ellen és elfogadta a hozzáfűzött ajánlást.

Az Európa Tanács szeretné kifejezni hálóját a kormányok és az észrevételeket tevők értékes közreműködéséért, amely elősegítette a korábbi tervezetek továbbfejlesztését.

ELŐSZÓ

Az élőlények az egyedek terjedésére és szaporítóképleteik szétszórására fordítják a forrásaik egy jelentős részét. A legtöbb faj stratégiájának részét képezi az új területeken történő megtelepedés (kolonizáció), hogy elszaporodjon és elkerülje a kihalást. A távolság és a földrajzi és ökológiai gátak határt szabnak a szétterjedésnek, lehetővé téve az ökoszisztémák bizonyos mértékű elszigeteltségben történő fejlődését és evolúcióját. A biológiai sokféleség nagyrészt az élőlények elkülönült evolúciójának és a helyi feltételekhez való alkalmazkodásának az eredménye. Egy új faj érkezése az adott ökoszisztémába természetes jelenség és a legtöbb idegenhonos faj nem képes életben maradni vagy nem válik inváziós fajjává, ugyanakkor néhány esetben ez mégis megtörténik. Ezzel szemben azonban nem természetes a fajok terjedésének jelenlegi mértéke a kereskedelem, utazás és szándékos betelepítések révén.

Egy sikeres inváziós idegenhonos faj (özönfaj) elszaporodik és „kiszoríthatja” az ugyanazt az ökológiai niche-t (fülkét) elfoglaló őshonos fajt azáltal, hogy szűkíti az életterét vagy ragadozója lesz az őshonos fajnak, és így annak kihalását idézi elő. Az özönfajok megváltoztathatják a korábbi ökológiai viszonyokat, és így kiszámíthatatlan hatást gyakorolnak a biológiai sokféleségre.

Kimutatták, hogy világviszonylatban a fajok kihalását előidéző okok között második helyen (közvetlenül az élőhelyek leromlása és elvesztése után) szerepelnek az özönfajok, különösképpen a szigetek és az evolúciósan elszigetelt ökoszisztémák biológiai sokféleségére gyakorolt hatásuk miatt. A vadon élő fajok terjedésében bekövetkezett rendkívüli növekedés – párhuzamosan a gazdasági globalizációval – meggyorsítja az új idegenhonos fajok bekerülését, az őshonos biológiai sokféleségre kifejtett káros következményekkel együtt.

Az Európa Tanács a '80-as évek elejétől arra ösztönzi a tagállamokat, hogy tiltsák a nem őshonos fajok betelepítését a természetes környezetbe, tegyenek megelőző lépéseket a véletlenszerűen bekövetkező bekerülések ellen, és ahol megvalósítható, hozzanak a már bekövetkezett behurcolásokat orvosló intézkedéseket. A berni egyezmény Állandó Bizottsága 1997-ben fogadta el a „nem őshonos fajok körébe tartozó élőlények környezetbe való betelepítéséről” szóló ajánlást, amelyben egy teljes körű áttekintés található az idegenhonos fajok betelepítésének szabályozására vonatkozóan a kormányzati és egyéb társadalmi szereplők által teendő intézkedésekről.

Jelen „Európai stratégia az özönfajok ellen” egy előre mutató megközelítés és egy nagyon pontos „használati útmutató”, amivel ezt a kritikus ökológiai problémát kezelni lehet. A stratégia teljes mértékben összhangban van a Részes Felek által 2002-ben, a biológiai sokféleségről szóló egyezmény 6. konferenciáján elfogadott irányelvekkel. Bizonyára segíteni fogja a nemzeti programok kidolgozását, és ezáltal az európai államok koordinált erőfeszítése sikeresen csökkenti azt a veszélyt, amelyet az európai biológiai sokféleség számára az özönfajok jelentenek.

Eladio Fernández-Galiano

Az Európa Tanács Természeti Örökség és Biodiverzitás Osztályának vezetője

BEVEZETÉS

Miért jelentenek gondot az özönfajok?

A globalizáció eredményeképpen az egyre nagyobb mértéket öltő áruforgalom, kereskedelem, utazás és idegenforgalom, valamint az áruk minden eddiginél nagyobb hozzáférhetősége miatt a fajok természetes elterjedési területükön kívülre történő behurcolásának gyakorisága jelentősen növekszik. Ezek a tevékenységek, részben önmagukban, részben terjeszkedésük kapcsán útvonalat biztosítanak a növények, az állatok és a biológiai anyagok számára, hogy a terjedésüket rendszerint akadályozó természetföldrajzi gátakat leküzdjék.

A legtöbb idegenhonos faj nem válik invázióssá, vagy nem okoz problémát új élőhelyén: sokuknak számottevő haszna van a társadalom számára, pl. a mezőgazdaságban, kertészetben, erdőgazdálkodásban és a kisállat-kereskedelemben. Azonban azoknak az idegenhonos fajoknak, amelyek invázióssá válnak, kedvezőtlen környezeti, gazdasági és közegészségügyi hatásuk lehet, és jelentős mértékben hozzájárulhatnak az ökoszisztémák nagymértékű homogenizációjához.

Jelenleg az inváziós idegenhonos fajokat (özönfajokat, IAS) tartják a globális biodiverzitás-csökkenés második fő okának közvetlenül az élőhelypusztítás mögött. Az özönfajoknak minden szinten kedvezőtlen környezeti, gazdasági és társadalmi hatásai vannak. Az Európai Közösség felismerte hogy az özönfajok terjedése egyre növekvő probléma¹, megállapítva, hogy behurcolásuk a biológiai sokféleség (biodiverzitás) csökkenésének egyik legfőbb oka, és emellett az özönfajok komoly gazdasági és közegészségügyi károkat okoznak.²

Özönfajok helyzete és a változások iránya Európában

A fajok behurcolása az ókorban kezdődött meg Európába és a Földközi-tenger medencéjébe. Bizonyos esetekben az őshonos ökoszisztémákat olyan régen érték a behatások, hogy a régió biodiverzitására gyakorolt hatásukat ma már alig tudjuk érzékelni. Bár a fajok behurcolása igen hosszú múltra tekint vissza Európában, a fokozódó globalizáció eredményeképpen az utóbbi időkben a jelenség gyorsan és óriási mértékben terjed. Mindemelllett a klímaváltozás befolyásolja az özönfajok tömegességét és terjedését, valamint az ökoszisztémák özönfajok általi sebezhetőségét. Az özönfajok jelentik az új évezred egyik nagy kihívását az európai biológiai sokféleség megőrzése szempontjából.

Az özönfajok térhódítása számos európai veszélyeztetett fajt fenyeget (pl. az európai nyércet az amerikai nyérc³, a kékcseresznye récét a halcsontfarkú réce⁴). Az amerikai szürke mókus folyamatos terjeszkedése Északnyugat-Olaszországban az őshonos közönséges erdei mókus fokozatos eltűnését eredményezi minden olyan területen, ahol az elterjedési területük átfed, és ez kontinentális léptékű veszélyt jelent⁵. Az európai erdőket gyökeresen megváltoztatta egy Ázsiából behurcolt gomba által okozott betegség, a szilfavész, amely elpusztította a közép-európai és nagy-britanniai szilpopulációk nagy részét⁶.

¹ COM (2001) 162 végleges.

² European Council (Environment), Conclusions of 4 March 2002: 6592/02 (presse 47-G)24

³ Sidorovich V, Kruuk H & Macdonald DW (1999) Body size, and interactions between European and American mink (*Mustela lutreola* and *M. vison*) in Eastern Europe. *Journal of Zoology* 248: 521-527

⁴ Hughes B, Criado J, Dalany S, Gallo-Orsi U, Green A, Grussu M, Perennou C & Torres JA (1999) The status of the ruddy duck (*Oxyura jamaicensis*) in the western Palearctic: towards an action plan for eradication. *A Wildfowl & Wetlands Trust jelentése az Európa Tanács számára.*

⁵ Bertolino S., P. Genovesi, 2003. Spread and attempted eradication of the grey squirrel (*Sciurus carolinensis*) in Italy, and consequences for the red squirrel (*Sciurus vulgaris*) in Eurasia. *Biological Conservation*, 19: 351-358.

⁶ Schrader G., J.G. Unger (2000). Plant pests as alien invasive species: success and failure of European phytosanitary measures – a German view. *CBD Technical Series n°1*: 81-83.

Európa szigeteinek élővilága – amely a régió biodiverzitásának jelentős részét adja – különösen sérülékeny az inváziós fajokkal szemben, mivel a növekvő turizmus és kereskedelem eltörli azokat a természetes gátakat, amelyek korábban évmilliókon keresztül védték és formálták az élővilágot. Ennek eredményeképpen az özönfajok száma Európa szigetein hatványozottan nő, ami a szigetek bennszülött (endemikus) fajainak még soha nem látott kihalási folyamatához vezetett.

A biodiverzitás károsítása mellett az özönfajok az európai gazdaságnak is óriási veszteségeket okoznak. A behurcolt kártevők és az általuk terjesztett betegségek hatást gyakorolnak a mezőgazdaságra és az erdőgazdálkodásra. Az idegenhonos élősködők (mint pl. a *Gyrodactylus salaris* és az *Anguillicola crassus*) számos skandináv államban a halászati ágazat bevételeinek drámai csökkenéséhez vezettek⁷. A pézsmapocok és a nutria – mindkettőt a múlt században telepítették be az európai szörmeipar számára – földalatti járataival károsítja a folyók töltéseit, ezért sok közép- és dél-európai államban megnövelte az árvizek kockázatát és súlyosságát. Egy amerikai bordás medúza faj, a *Mnemiopsis leidy* behurcolása miatt a Fekete- és Azovi-tengerben csaknem megsemmisült a szardella- és a sprotnihalászat⁸.

Nemzetközi fellépés az özönfajok ellen

Mivel az özönfajok kérdése globális probléma, néhány állam egyoldalú akciója soha nem lesz elegendő a nem kívánt behurcolások megelőzésére. A nemzetközi, regionális, határokon átnyúló és helyi szintű együttműködéssel lehet a közös problémákat megközelíteni.

Sok nemzetközi eszköz és módszertani iránymutatás foglalkozik az özönfajokkal kapcsolatos kérdésekkel különböző szempontokból, úgymint a növény- és állategészségügy, a biodiverzitás megőrzése, a vízi ökoszisztémák, és néhány egyéb ágazattal kapcsolatos terjedési utak (a legfőbb jogi eszközök összefoglalója megtalálható a Stratégia mellékletében). Ezek a kötelező, vagy önkéntes jogi dokumentumok fogalmazzák meg azokat az alapelveket, amelyekből kiindulva az államok és a regionális gazdasági integrációs szervezetek, mint például az Európai Közösség, kialakítják az özönfajok kérdésköréhez igazodó politikájukat, a jogi és igazgatási kereteket.

Az utóbbi években az özönfajok kérdése nemzetközi szinten kiemelt politikai téma lett, amely felhívja a figyelmet az ágazatok közötti koordináció szükségességére az illetékes intézmények és érdekelt felek között. Új programokat és eszközöket fejlesztettek ki, nevezetesen az özönfajok elleni globális programot (Global Invasive Species Programme, GISP)⁹, amely tevékenyen elősegíti a gyakorlati regionális együttműködésekkel. A GISP kiadta az Özönfajok elleni Globális Stratégiát (Global Strategy on Invasive Alien Species) és a „Legjobb megelőzési és kezelési gyakorlatok eszköztárát” (Toolkit of Best Prevention and Management Practices)¹⁰.

A biológiai sokféleségről szóló egyezmény (Convention on Biological Diversity, CBD) az özönfajok problémáját az egyik legösszetettebb témaként azonosítja. Az egyezmény előírása alapján minden aláíró fél kötelezettséget vállal, hogy „amennyire csak lehetséges és szükséges, megelőzi az ökoszisztémákat, élőhelyeket vagy fajokat veszélyeztető idegenhonos fajok bekerülését, illetőleg szabályozza vagy megsemmisíti azokat” (8(h) cikk). 2002-ben a CBD Részben Felek Konferenciája elfogadott egy

⁷ Weidema I (ed) (2000) Introduced Species in the Nordic Countries. Nord 2000: 13. Nordic Council of Ministers, Copenhagen

⁸ Ivanov V.P., Kamakin A.M., Ushivtzev V.B., Shiganova T. A., Zhukova O., Aladin N., Wilson S.I, Harbison R. and Dumont H.J. (2000) Invasion of the Caspian Sea by the Comb Jellyfish *Mnemiopsis leidy* (Ctenophora). Biological Invasions 2: 255-258.

⁹ A GISP különböző szakmai háttérrel rendelkező önkéntesek – kutatók, közgazdászok, ügyvédek, jogszabályalkotók, aktivisták stb., minden olyan ágazatból és körből, amelyre özönfajok hatással vannak – nemzetközi hálózata. Három partnere van: az IUCN – a Természetvédelmi Világszövetség; a biológiai tudományok kormányközi szervezete, a CAB International; és a környezeti problémákkal foglalkozó tudományos bizottság, a SCOPE (Scientific Committee on Problems of the Environment).

¹⁰ McNeely et al. (2001) *Global Strategy on Invasive Alien Species*. IUCN; Wittenberg and Cock (2001) *Invasive Alien Species: A Toolkit of Best Prevention and Management Practices*. GISP/CAB International.

határozatot az „Irányadó elvek” című dokumentumot¹¹, amely segíti a Részes Feleket a követelmények végrehajtásában. A határozat ösztönzi a Feleket, más kormányokat és illetékes szerveket, hogy adjanak elsőbbséget az özőnfajok elleni nemzeti és regionális szintű stratégiák és cselekvési tervek kidolgozásának, illetve támogatásuk és hajtásuk végre a CDB Irányadó elveit.

A CDB Irányadó elvei „háromlépcsős hierarchikus megközelítést” határoznak meg az özőnfajokkal kapcsolatos intézkedések alapjaként:

- az özőnfajok államok közötti, vagy államokon belül történő bekerülésének megelőzése általában sokkal költségkímélőbb és védelmi szempontból kívánatosabb, mint az özőnfajok bekerülése és megtelepedése utáni intézkedések;
- ha egy özőnfajt már behurcoltak, kulcsfontosságú a korai észlelés és a gyors beavatkozás a megtelepedés megelőzésében: gyakran a legmegfelelőbb lépés a behurcolt egyedek mielőbbi kiirtása;
- amennyiben a faj kiirtása nem valósítható meg, vagy nincsenek meg az ehhez szükséges erőforrások, akkor a faj elszigetelését és hosszú távú állomány szabályozást kell megvalósítani (CDB Irányadó elvek 2).

Ugyanakkor fontos továbblépni ezen az alapvetően védekezésre épülő megközelítésen. A természetvédelmi szabályozásnak tartalmaznia kell a helyreállítási intézkedéseket azokra a fajokra, természetes élőhelyekre és ökoszisztémákra vonatkozóan, amelyekre a biológiai invázió közvetlenül hatott.

Az „Európai stratégia az özőnfajok ellen” alapjai

Európa az egyik legfőbb – sok szomszédos állammal és közös határokkal, valamint igen fejlett szabadkereskedelmi megállapodásokkal rendelkező – kereskedelmi tömörülés. Óriási mennyiségű faj kerül át szándékosan vagy véletlenül az egyes államok között vagy azokon belül a mindennapi ágazati tevékenységek során. A potenciálisan inváziós idegenhonos fajok könnyedén eljuthatnak a szomszédos államokba, vagy ugyanazon országon belül, annak ökológiai különböző részeire.

A regionális megközelítés szükségességét az olyan európai intézmények már régen felismerték, mint például az „Európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről” szóló berni egyezmény (1979), az Európai és Földközi-tenger Melléki Növényvédelmi Szervezet (EPPO) és az Európai Közösség, melyek megfelelő jogi és technikai jellegű tájékoztatókat készítettek az özőnfajokról, különböző szempontokból (lásd a Stratégia mellékletét).

A berni egyezmény – amelynek tagja az Európai Közösség és 38 európai állam – megköveteli, hogy minden egyes Részes Fél vállalja „a nem őshonos fajok bekerülésének szigorú ellenőrzését” (11.2.b cikk). 1984 óta egy sor intézkedést kezdeményeztek e cikk még hatékonyabb végrehajtására. Ezek között szerepelnek az egyezmény Állandó Bizottságának az özőnfajokra vonatkozó kérdésekkel és specifikus problémákkal kapcsolatos ajánlásainak elfogadása, módszertani jelentések készítése, workshop-ok (képzések) szervezése és az özőnfajokkal foglalkozó Szakértői Csoport létrehozása.

Az erőfeszítések ellenére Európa mára lemaradt más régióktól, amelyek átfogó stratégiai kereteket készítettek az özőnfajok holisztikus megközelítésére. Bár Európa összetettsége megnehezítheti a közös kereskedelmi és áruforgalmi szabályozás kialakítását és megvalósítását, ennek nem szabad hátráltatnia a döntő és kiegyensúlyozott intézkedéseket. A növényegészségügyi ágazat az EPPO égisze alatt kifejlesztett közös kereskedelmi és áruforgalmi szabályozása jól mutatja, hogy a koordináció és az együttműködés megoldható.

A legtöbb biológiai invázió – amely most Európát fenyegeti – megelőzhető lett volna, ha többet tudunk volna az özőnfajokról, vagy elkötelezettebben harcoltunk volna ellenük. Az özőnfajok hatása csökkenthető lett volna, ha az európai államok egységesen alkalmazták volna a megfelelő „legjobb gyakorlatot”, valamint gyors lépéseket tettek volna a behurcolt fajok kiirtására.

¹¹ VI/23 Határozat az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat fenyegető idegenhonos fajokról (COPVI, Hága, 2002 április) amelynek melléklete az Irányadó elvek az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat fenyegető idegenhonos fajok behurcolásának, betelepítésének megelőzésére és hatásainak csökkentésére.

A jelenlegi tévhitesség sok államban és ágazatban jellemző, amely veszélyeztetheti a régió természetes biológiai sokféleségét, közegészségügyét és gazdasági érdekeit. Az özőnfajok káros hatásainak megelőzésére vagy minimalizálására a nemzetközi szabályozással párhuzamosan mára lényegessé vált a nemzeti és regionális szintű hatékony együttműködés kidolgozása is.

2000-ben vette kezdetét a berni egyezmény kezdeményezésére az özőnfajok elleni európai stratégia kialakítása, együttműködésben az IUCN özőnfajok szakértői csoportjának európai szekciójával. A „Biológiai sokféleség Európában” című második, Budapesten rendezett kormányközi konferencia és a CBD üdvözölte a kezdeményezést.

A Stratégia kihívásai és lehetőségei

Sok európai állam hasonló korlátokkal szembesül az özőnfajok ellen tett erőfeszítései folyamán. Az egyes országok sajátosságaitól függően ezek a következők lehetnek:

- alacsony társadalmi érdeklődés és a kormány beavatkozásaival szembeni ellenállás;
- a tudományos információ hiánya vagy hozzáférhetetlensége (fajok azonosításához, kockázatelemzéshez, észlelési és állománycsökkentési módszerekhez stb.);
- az intézkedések érthető és elfogadott prioritásának hiánya;
- a behurcolás és szállítás megkönnyítése (pl. postán keresztül), nem megfelelő ellenőrzés és karantén-intézkedések;
- nem megfelelő monitorozó-kapacitás;
- a hatékony válaszintézkedések hiánya vészhelyzetekben;
- idejétmúlt és nem megfelelő jogszabályok;
- gyenge koordináció a kormánysszervek, az államok és más érdekelt felek között.

A Stratégia ezekkel a korlátokkal foglalkozik. Célja, hogy megkönnyítse a nemzetközi kötelezettségek és legjobb gyakorlatok megvalósítását, és valóságos szabályozók, intézkedések és célok kialakítását. Elsőbbséget élvező intézkedéseket (prioritási sort) javasol, amelyek kulcsfontosságúak a végrehajtás idejének és megvalósíthatóságának szempontjából.

A Stratégia felismeri, hogy a Felek jelenlegi törvényi kötelezettségei korlátozhatják, vagy befolyásolhatják a meghozható intézkedéseket, különösen a kereskedelemmel kapcsolatos tevékenységek szabályozásának tekintetében.

Kinek szól a Stratégia?

A Stratégia elsősorban a berni egyezmény Résztes Feleinek és más európai államok kormányainak szól. A Stratégia természetvédelmi szervezeteknek, és más egyéb, az özőnfajok bekerülésének megelőzéséért és kezeléséért felelős ágazati hivataloknak szóló átfogó dokumentum. Végrehajtását számos vonatkozásban az olyan, már létező növény-, állat- és humán-egészségügyi intézményeken keresztül fogják megvalósítani, amelyek jelentős szakmai múltra visszatekintő tapasztalattal rendelkeznek bizonyos területeken (pl. mikroorganizmusok).

A Stratégia a berni egyezmény titkárságának is szól, és határozottan támogatja a szorosabb és tartósabb koordináció és együttműködés kialakítását az érintett európai és nemzetközi szervezetekkel. Bár a Stratégia főleg Európán belüli, özőnfajokkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik, azokra az afrikai államokra is vonatkozik, amelyek az egyezménynek szintén Résztes Felei. A javasolt elvek és intézkedések ugyanis ezekben az államokban is segítik az özőnfajok nem kívánt behurcolásának megakadályozását és az özőnfajok hatásának mérséklését.

A Stratégia arra is törekszik, hogy bevonja azokat az érintett feleket, akik a potenciális inváziós idegenhonos fajok szállításában, felhasználásában és állományszabályozásában részt vesznek (ipar és kereskedelem, szállítmányozók, kiskereskedők, erőforrás-kezelők, a nagyközönség stb.), valamint épít az illetékes civil szervezetek és kutatóintézetek szakértelmére és elkötelezettségére. A javasolt kulcsfontosságú tevékenységek közül sok a civil és az állami érdekelték közös, vagy kiegészítő kezdeményezését igényli.

Rövidítések

berni egyezmény		Bern Convention – Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Resources	„Az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről” szóló egyezmény
CBD		Convention on Biological Diversity	A biológiai sokféleségről szóló egyezmény
CBD elvek	Irányadó	CBD Guiding Principles for the prevention, introduction and mitigation of impacts of alien species that threaten ecosystems, habitats or species (annexed to Decision VI/23 adopted by the Conference of the Parties to the CBD, The Hague, April 2002)	„Irányadó elvek az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat fenyegető idegenhonos fajok behurcolásának, betelepítésének megelőzésére és hatásainak csökkentésére” (a CBD Részes Feleinek 2002. áprilisi, hágai konferenciája által elfogadott VI/23 határozathoz csatolva).
CMS		Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals	„A vándorló és vadon élő állatok védelméről” szóló egyezmény
khv		EIA – Environmental impact assessment	Környezeti hatásvizsgálat
EPPO		European and Mediterranean Plant Protection Organisation	Európai és Földközi-tenger Melléki Növényvédelmi Szervezet
GISP		Global Invasive Species Programme	Özönfajok elleni globális program
IPPC		International Plant Protection Convention 1951, revised 1997	Nemzetközi Növényvédelmi Egyezmény 1951, 1997-ben módosítva
IMO		International Maritime Organisation	Nemzetközi Tengerészeti Szervezet
ISSG		IUCN Species Survival Commission’s Invasive Species Specialist Group	Az IUCN Fajok Fennmaradásának Bizottsága Özönfajok Szakértői Csoportja
IUCN		World Conservation Union	Természetvédelmi Világszövetség
NGO		Non-governmental organisation	Civil szervezet
Ramsar		Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat	„A nemzetközi jelentőségű vad- vizekről, különösen, mint a vízi- madarak tartózkodási helyéről” szó- ló egyezmény
OIE		Office international des épizooties (World Organisation for Animal Health)	Nemzetközi Állategészségügyi Hivatal
skv		SEA – Strategic environmental assessment	Stratégiai környezeti vizsgálat
WTO-SPS		World Trade Organization Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (1995)	A Kereskedelmi Világszervezet megállapodása az Egészségügyi és Növényegészségügyi Intézkedésekről (1995)

STRATÉGIA

Célkitűzések

A stratégia Európa-szerte összehangolt intézkedések és együttműködésen alapuló tevékenységek kidolgozását és végrehajtását mozdítja elő azért, hogy megelőzze vagy minimálisra csökkentse az özőnfajoknak Európa biodiverzitására, valamint a gazdaságra, a humánegészségügyre és a jólétre gyakorolt káros hatásait, következményeket.

A Stratégia útmutatást ad a berni egyezmény Részes Feleinek, hogy azok:

- gyors ütemben növeljék az özőnfajokkal és az azok terjedésének megállítására alkalmas módszerekkel kapcsolatos ismereteket és információkat (§1-2);
- fejlesszék az özőnfajokkal kapcsolatos kérdések kezelésének országos és regionális hatékonyságát és az együttműködéseket (§3-4);
- megakadályozzák új özőnfajok Európába és Európán belül történő behurcolását (§5), és támogassák a gyors válaszüntézkedések megvalósítását az észlelt bekerülések esetén (§6);
- csökkentsék a már jelen lévő özőnfajok káros hatásait (§7);
- állítsák helyre a biológiai inváziók káros hatásainak már kitett fajokat, természetes élőhelyeket és ökoszisztémákat, ahol ez megvalósítható és szükséges (§8);
- azonosítsák és rangsorolják a végrehajtandó kulcsfontosságú intézkedéseket nemzeti és regionális szinten.

Hatály

A Stratégia vonatkozik:

- a berni egyezmény Részes Feleinek területére és joghatósága alá tartozó szárazföldi, édesvízi és tengeri környezetre. Útmutatást ad néhány, a nemzeti joghatóság határain kívül végzett tevékenységre is (pl. szállítás);
- az idegenhonos fajokra (a biológiai sokféleségről szóló egyezmény Részes Feleinek Konferenciája definíciójának megfelelően: lásd 1. Keret) minden taxonómiai csoportban, beleértve a vírusokat, prionokat, baktériumokat, mikorrhizákat és a házasított állatok elvadult formáit (macskák, kutyák, kecskék stb.).

A Stratégia nem vonatkozik a genetikailag módosított szervezetekre¹².

¹² A Stratégia nem foglalkozik genetikailag módosított szervezetekkel élő módosított szervezetekkel – bár néhányuk potenciálisan özőnfajjá válhat – mert ezeket az Európai Közösség és számos más európai állam jogszabályai külön szabályozzák. Ugyanakkor a Stratégia alkalmazható az országok által végzett, az özőnfajokkal és a genetikailag módosított szervezetekkel egyaránt kapcsolatos tevékenységek koordinálására (pl. kockázatelemzés, elhatárolt használat, terepi kísérletek, szabadon bocsátás ellenőrzése, monitorozás).

Fogalmak

A Stratégia a biológiai sokféleségről szóló egyezmény Részös Feleinek konferenciája által, az Irányadó elvek (lásd 1. keret) megalkotásakor elfogadott definíciókat használja. A növény- és állategészségügyi kérdésekben az illetékes szervezetek (IPPC, OIE) által kialakított, nemzetközileg elfogadott fogalom-meghatározások érvényesek.

A Stratégia alkalmazásában:

a „regionális” szó egész Európára vonatkozik;

a „szubregionális” szó két vagy több szomszédos állam által megosztott területre (szárazföld, tenger vagy édesvíz) vonatkozik;

a „terjedési út” kifejezés a szövegkörnyezettől függően az alábbiakat jelentheti:

- az a földrajzi útvonal, amelyen keresztül egy faj elhagyja a múltbeli vagy jelenlegi természetes elterjedési területét;
- a bekerülés folyosója (pl. út, csatorna, alagút); és/vagy
- azon emberi tevékenység, amely a szándékos betelepítést vagy véletlen behurcolást eredményezi.

a „vektor” azokat a fizikai eszközöket vagy közvetítő közegeket jelenti (pl. repülőgép, hajó) amelyekben, vagy amelyekben egy faj elhagyja korábbi vagy jelenlegi természetes elterjedési területét.

1. KERET

IRÁNYADÓ ELVEK AZ ÖKOSZISZTÉMÁKAT, ÉLŐHELYEKET ÉS FAJOKAT FENYEGETŐ IDEGENHONOS FAJOK BEHURCOLÁSÁNAK, BETELEPÍTÉSÉNEK MEGELŐZÉSÉRE, ÉS HATÁSAINAK CSÖKKENTÉSÉRE

(A VI/23 CBD Határozathoz csatolva)

idegenhonos faj: a korábbi- vagy jelenlegi természetes elterjedési területén kívülre került faj, alfaj vagy alacsonyabb rendszertani egység, beleértve az adott taxon egyedének bármely részét, ivarsejtjét, magját, tojását, vagy propagulumát, amely élet- és szaporodóképes.

inváziós idegenhonos faj: olyan idegenhonos faj vagy egyéb rendszertani egység, amelynek bekerülése és/vagy terjedése veszélyezteti a természetes biológiai sokféleséget.

bekerülés: egy idegenhonos faj korábbi- vagy jelenlegi természetes elterjedési területén kívülre, indirekt vagy direkt emberi tevékenységgel történő szállítása. A szállítás történhet egy adott országon belül, vagy országok között, vagy azok nemzeti joghatóságán kívül eső területek között.

szándékos betelepítés: idegenhonos fajok a természetes elterjedési területükön kívülre, ember által történő, előre eltervezett szállítása és/vagy ott történő szabadon bocsátása.

véletlen behurcolás: minden olyan bekerülés, amely nem szándékos.

megtelepedés: az a folyamat, amelynek során egy idegenhonos faj az új élőhelyén sikeresen hoz létre életképes utódokat a hosszú távú túlélés valószínűségével.

kockázatelemzés: (1) egy idegenhonos faj behurcolása következményeinek és a megtelepedése valószínűségének becslése tudományos információk alapján (azaz kockázatbecslés), és (2) az ilyen kockázatok csökkentésére vagy kezelésére végrehajtható intézkedések azonosítása (azaz kockázatkezelés), társadalmi-gazdasági és kulturális szempontok figyelembe vételével.

1. Tudatosság és támogatás kiépítése

CBD Irányadó elvek 6: Oktatás és lakossági tudatosság

Európában mind a nagyközönség, mind a döntéshozók sokszor keveset tudnak az özönfajok által előidézett veszélyek mértékéről. Ezért elég nehézkes a megfelelő hivatalok és egyéb érintett felek mozgósítása, különösen az olyan bekerülések esetén, amelyek nincsenek közvetlen hatással az emberi egészségre vagy főbb gazdasági érdekekre. A környezeti tudatosság és elkötelezettség növelése kulcsfontosságú a közös felelősségtudat kialakításában, valamint az egyéni és önkéntes tevékenységek támogatásában.

Célok

Európa lakossága, döntéshozói, kutatói és egyéb érdekelt felei rendelkezzenek magas szintű ismeretekkel az özönfajok által előidézett veszélyekről, valamint a megelőzésnek és a károk mérséklésének az őshonos biodiverzitásra, a gazdaságra, a humánegészségügyre, valamint a jólétre gyakorolt kedvező hatására vonatkozóan. Az érintett feleket aktívan be kell vonni az özönfajok hatásainak megelőzésére alkalmazandó legjobb gyakorlatok kialakításába.

Kulcsfontosságú feladatok

- 1.1 Hatékony információs és oktatási programok beindítása különböző célközönségek számára (nagyközönség, iskolák, helyi hatóságok, kormányzati hivatalok stb.).
- 1.2 Az özönfajokról szóló ismeretanyagok beépítése a már meglévő oktatási programokba és a lakosság szemléletformálását segítő programokba, ahol lehetséges (pl. az őshonos fajok és élőhelyek védelméről, védett területekről, vadon élő élőlények kereskedelméről szóló programokba).
- 1.3 Együttműködés a kulcsfontosságú érdekelt felekkel a legjobb gyakorlatokról szóló információk és segédanyagok kidolgozásában és terjesztésében az özönfajokkal foglalkozók, vagy az özönfajok által érintettek számára (lásd 2. keret és 16-17. keret).
- 1.4 Özönfajokról szóló munkaértekezletek és konferenciák rendezésének támogatása.

2. KERET

PÉLDÁK KULCSFONTOSSÁGÚ ÉRDEKELT FELEKRE

Vám- és karanténszolgálat, védett területek kezelői, vadon élő élőlényekkel kereskedő személyek, a mezőgazdaságért, erdőgazdálkodásért, vízkészlet-gazdálkodásért, infrastruktúra-fejlesztésért felelős egyéb kormányzati részlegek/hivatalok.
Turizmussal, idegenforgalommal, hajózással, akvakultúrákkal, madártenyésztéssel, vadászattal, halászattal, erdőgazdálkodással, kertészettel, kisállat-kereskedéssel, botanikus kertekkel, állatkertekkel, akváriumokkal foglalkozó szakmai társaságok.
Egyetemek, tudományos és kutatóintézetek.
Civil szervezetek.

2. Az információk gyűjtése, kezelése és megosztása

Az özönfajok által okozott veszélyek azonosítására, megelőzésére és mérséklésére szolgáló nemzeti és regionális hatékonyság függ a pontos és naprakész, könnyen hozzáférhető információktól.

Az államok közötti információ-megosztás alapvető: egy adott problémára a válaszok hozzáférhetők lehetnek Európa vagy a világ más pontjain. Jelenleg nem létezik az özönfajokra vonatkozó páneurópai információs rendszer, bár vannak jelentős források bizonyos rendszertani csoportokra vonatkozóan és néhány ágazatban (pl. az EPPO/EK növényegészségügyi rendszere). A biológiai, rendszertani, földrajzi információk hiánya megnehezítheti a prioritások meghatározását és a hatékony megelőző és válaszintézkedések meghozatalát.

2.1 Fajok jegyzéke

CBD Irányadó elvek 8.1: Információcsere

Célok

Az ország területén megtelepedett özönfajok alapos megismerésének fejlesztése azért, hogy segítsen annak megállapításában, hogy egy faj inváziós-e, valamint a kutatás, megelőzés, monitorozás és kármérséklés prioritásainak meghatározásában, illetve az országban, vagy az ország egy adott területén az ott addig még elő nem forduló özönfajok érkezésének gyors észlelésében.

Kulcsfontosságú feladatok

2.1.1 Az érintett rendszertani csoportokban az ország területén vadon előforduló idegenhonos fajok nemzeti jegyzékének kidolgozása, elsőbbséget adva az özönfajoknak, ahol csak lehet, a már meglévő adatformátumokat, szabványokat és protokollokat felhasználva (lásd 3. keret). A jegyzék rendszeres frissítése az újonnan megfigyelt özönfajok rögzítése érdekében.

2.1.2 Az idegenhonos fajokkal kapcsolatos oldalak létrehozása és rendszeres frissítése a nemzeti biodiverzitás információs rendszerben (Clearing-House Mechanism), vagy egy azzal egyenrangú rendszerben. Az információk gyors terjesztése érdekében ezek összekapcsolása az érintett európai és globális özönfajokkal foglalkozó információs hálózatokkal (lásd §2.3).

3. KERET

LEHETSÉGES LÉPÉSEK A NEMZETI JEGYZÉK ÖSSZEÁLLÍTÁSÁHOZ ÉS PRIORITÁSOK MEGÁLLAPÍTÁSÁHOZ

A meglévő szaktudás mozgósítása az idegenhonos fajok jegyzékének összeállítása és felülvizsgálata érdekében, egyetemekkel, kutatóintézetekkel, botanikus kertekkel, civil szervezetekkel (NGO) és egyéb érdekelt felekkel együttműködve.

A meglévő adatbázisok összekapcsolása és integrálása az özönfajokkal, és más olyan fajokkal kezdve, amelyekről már kellő információ áll rendelkezésre.

A meglévő információk és tapasztalatok alapján előzetes értékelés készítése az érintett fajok és területek intézkedési prioritásának megállapítására.

A még be nem hurcolt, de a jövőben nagy valószínűséggel behurcolásra kerülő, vagy a szomszédos országokból spontán bekerülő potenciális inváziós idegenhonos fajok feltérképezése, figyelembe vétele.

Ahol elérhető, az adatbázis tartalmazza:

- a fajok rendszertani helyzetét és biológiáját
- a bekerülés helyét és idejét
- a bekerülés és terjedés módját
- az elterjedési területet és terjedési dinamikát
- a környező országokba történő áttérjedés kockázatát
- a fertőzött ökoszisztémákat
- populációméreteket és trendeket
- a regisztrált hatásokat és a potenciális veszély nagyságát
- egyéb, a kockázatelemzésben és a korai riasztási rendszerben potenciálisan fontos tényezőket
- a megelőzés, a hatások csökkentésének és a rehabilitáció módszereit, valamint azok hatékonyságát
- hivatkozásokat és elérhetőségeket (kapcsolatfelvétel részletei).

2.2 Kutatás és monitorozás

CBD Irányadó elvek 5: Kutatás és monitorozás

CBD Irányadó elvek 9.d: Együttműködés, beleértve a kapacitásfejlesztést.

Célok

Az özönfajok ökológiájának, elterjedésének, terjedési mintázatának és kezelésre adott válaszainak jobb megértése a rendszeres monitorozás alapján.

Az özönfajok bekerülésének következményeit becsülő kapacitás megerősítése.

A kulcsfontosságú információk hozzáférhetővé tétele az özönfajokkal kapcsolatos megelőző, kármérséklő és helyreállítási programok támogatására, valamint a döntéshozatalhoz és az erőforrások elosztásához erősebb tudományos alapok biztosítása.

Kulcsfontosságú feladatok

- 2.2.1 Az elsőbbséget élvező témák kutatásának támogatása (lásd 4. keret).
- 2.2.2 A folyamatban lévő kutatási és monitorozó programok felülvizsgálata a hiányok, a fejlesztendő területek és az Európán belüli hatékonyabb együttműködési lehetőségek megállapítása érdekében.
- 2.2.3 Amennyiben szükséges, monitorozó rendszerek létrehozása vagy kiterjesztése a terjedési utakra, vektorokra és a sérülékeny pontokra vonatkozóan is (lásd §6).

4. KERET

PÉLDÁK KUTATÁSI PRIORITÁSOKRA

A fajok bekerüléséért vagy terjedéséért felelős különböző terjedési útvonalak és vektorok meghatározása és kockázatelemzése, beleértve az idegenhonos fajok potenciális inváziós képességének becslését a bekerülés előtt (pl. inváziós képesség hasonló tulajdonságokkal rendelkező régiókban). A kockázatelemzések a nemzetközileg (pl. az EPPO-ban) használt módszereken alapulhatnak.

Az újonnan érkezett idegenhonos fajok gyors észlelésének módszerei.

A bizonyítottan inváziós vagy nagy valószínűséggel inváziós jellegű idegenhonos fajok terjedési mintázatai.

Az idegenhonos fajok biológiájának, rendszertanának, ökológiájának (mind az eredeti elterjedési területükön, mind pedig az előzőlött területeken) és epidemiológiájának alapkutatásai.

Az ökoszisztémák sérülékenysége és tűrőképessége.

Az özönfajok természetes biológiai sokféleségre – beleértve a genetikai sokféleséget is – gyakorolt negatív hatásainak értékelése.

Az özönfajok gazdasági és közegészségügyi vonatkozásainak kiértékelése.

Hatékonyabb megelőzési, kármérséklési és helyreállítási intézkedések kidolgozása és értékelése.

2.3 Regionális információcsere

CBD Irányadó elvek 4.3: Az államok szerepe

CBD Irányadó elvek 8.1: Információcsere

CBD Irányadó elvek 9.a: Együttműködés, beleértve a kapacitásfejlesztést

Célok

Hatékony rendszerek üzembe helyezése az özönfajokkal kapcsolatos információk megosztására a szomszédos országokkal, kereskedőpartnerekkel és hasonló ökoszisztémájú régiókkal az észlelés, korai előrejelzés, valamint a megelőző, kárenyhítő és helyreállítási intézkedések koordinálásának megkönnyítésére.

Az információs rendszerek képesek legyenek megkeresni, dokumentálni és elektronikus hozzáférést is biztosítani az információforrásokhoz, minőségbiztosítást nyújtani és egységes szóhasználatot meghatározni. Ahol lehetséges, közös adatprotokollok és szabványok használata.

Kulcsfontosságú feladatok

- 2.3.1 A vezető szervezetek (pl. az IUCN inváziós fajokkal foglalkozó szakértői csoportja, az Európai Természetvédelmi és Biodiverzitási Tematikus Központ) azonosítása és segítése az özönfajokkal foglalkozó összekapcsolt európai információs hálózat kialakításában – amennyire lehet – a meglévő információforrások és kapacitások felhasználásával (lásd 5. keret).
- 2.3.2 Az özönfajokkal kapcsolatos rendszertani és módszertani kérdésekben kompetens szakemberek és intézetek jegyzékének összeállítása és összekapcsolása.
- 2.3.3 Rendszeres találkozók és munkaértekezletek támogatása a taxonómiai, biológiai, ökológiai, epidemiológiai, valamint a károk enyhítésének és a helyreállítás módszereiről szóló információk frissítése érdekében (lásd még §1.3.).

5. KERET

LEHETSÉGES LÉPÉSEK EGY EURÓPAI INFORMÁCIÓS HÁLÓZAT KIALAKÍTÁSÁHOZ

A nemzeti információs központok együttműködése a vezető szervezetekkel a regionális információs célok és eljárások megállapításában.

A nemzeti adatok beépülése vagy kapcsolódása a meglévő európai jegyzékekhez (pl. az EPPO/EK növényegészségügyi rendszerhez; az Inváziós Fajok Skandináv-Balti Hálózatához; az Inváziós Vízi Fajok Európai Kutatási Hálózatához).

Közös adatprotokollok vagy formátumok (lásd még §2.1) kidolgozása a nemzeti adatok regionális jegyzékekbe való beépítésének megkönnyítésére.

Amilyen gyorsan csak megvalósítható, a regionális információs rendszerek összekapcsolása a jelenleg fejlesztés alatt álló özönfajokkal kapcsolatos adatbázisok globális hálózatához.

Amennyiben szükséges, új információs eszközök létrehozása (pl. bizonyos taxonómiai csoportokra vagy szubregiókra).

A regionális/szubregionális gyors információs rendszerek megkönnyítik a kommunikációt.

3. A nemzeti szabályozási, jogi és intézményi keretek megerősítése

Az özönfajok összetett kérdésköre sok társadalmi, gazdasági és környezeti érdeket érint, beleértve a kereskedelmet, egészségügyet, mezőgazdaságot, erdőgazdálkodást, vízkészlet-gazdálkodást, infrastruktúra-fejlesztést, kertgazdálkodást, akvakultúrát, turizmust és pihenést. A legtöbb országban számos szervezeti egység és hivatal felelős valamilyen szempontból az özönfajok megelőzéséért és kezeléséért, különböző joganyagok vonatkozhatnak ezekre a feladatokra (pl. növény- és állategészségügy, karantén, vadászat és halászat/horgászat, természetvédelem stb.).

Az eredmény egy nagyon összetett helyzet lehet, ahol a hatáskörök, a szabályozás és a joganyagok nem teljesen egyértelműek, vagy akár egymással összeegyeztethetetlenek. Ez szintén akadályozhatja a régióon belüli hatékony kommunikációt.

Ezért döntő fontosságú, hogy a Felek kezdeményezzék az özönfajok kérdésére vonatkozó intézményi és jogi keretek, stratégiák, szabályozások és irányelvek koordinált felülvizsgálatát.

Számos európai államban a környezetvédelmi politikáért és természetvédelmi kérdésekért decentralizált területi hatóságok felelősek. A Stratégia azt javasolja, hogy az özönfajokkal kapcsolatos kérdéseket nemzeti szinten kezeljék (de legalább koordinálják), bár elismeri, hogy minden országnak ki kell majd választania a megfelelő szerkezetet vagy hálózatot erre a célra.

3.1 Irányítás és koordináció

Célok

Világos irányítás és megfelelő koordináció kialakítása az özőnfajok behurcolásának megelőzésére és a károk mérséklésére, amennyire szükséges bevonva a kormányzat érintett ágazatait és különböző szintjeit.

A potenciális özőnfajok kereskedelmére, szállítására, tartására és kezelésére vonatkozó meglévő szervezetek, eljárások és szaktudás hatékony felhasználása (pl. országos növényvédelmi szervezetek, vám- és karantén-szolgálatok, CITES hatóságok, állategészségügyi hatóságok stb.).

Kulcsfontosságú feladatok

- 3.1.1 Egy nemzeti hatóság, vagy azzal egyenértékű hálózat vagy szervezet létrehozása az özőnfajokkal foglalkozó érintett hivatalok és/vagy regionális kormányzatok tevékenységeinek irányítására és koordinálására (lásd 6. keret).
- 3.1.2 Kapcsolattartó, tájékoztató központ kijelölése az érintett szervezeti egységekben és hivatalokban az özőnfajokkal kapcsolatos ügyek koordinálására, valamint a nemzeti hatósággal/hálózattal és más hivatalokkal való kapcsolattartásra.
- 3.1.3 Szoros együttműködés a többi érintett egyezmény és szervezet (CBD, GISP, Ramsar, CMS, UNESCO Ember és Bioszféra Program, IMO, IPPC/EPPO stb.) nemzeti kapcsolattartóival (tájékoztatói központok) az özőnfajok elleni nemzeti stratégiák és kezelési válaszlépések kidolgozásában és végrehajtásában.
- 3.1.4 Elérhetővé tenni a nemzeti hatóság/hálózat és az özőnfajokkal kapcsolatos tájékoztatói központok elérhetőségeit a nagyközönség, az országos ágazati szervezetek, a helyi egyezmény titkársága és a többi Részes Fél számára.

6. KERET

A NEMZETI HATÓSÁG VAGY HÁLÓZAT LEHETSÉGES FELADATAI

A szabályozás és jogi eszközök felülvizsgálatának irányítása vagy koordinálása (§3.4 - 3.8).

Az özőnfajok elleni nemzeti stratégia/cselekvési terv kidolgozásának és végrehajtásának irányítása vagy koordinálása (§3.9).

A különböző hivataloktól a nemzeti és európai jogalkotás és programok számára leadott információk koordinálása.

Konzultáció az illetékes tudományos intézményekkel az özőnfajokkal kapcsolatos döntések meghozatalához szükséges technikai ajánlásokért.

Felvenni a kapcsolatot az érdekelt felekkel és az érintett ágazatokkal a nem kívánt behurcolások elkerülésére kidolgozott legjobb gyakorlatok kialakításával és támogatásával kapcsolatos lakossági tudatosság növelése érdekében, valamint az oktatással és környezeti tudatosság növelésével kapcsolatos intézkedések koordinálása ügyében (szintén lásd §1 és §5.3).

3.2 A szabályozás és a jogi eszközök felülvizsgálata és fejlesztése

Cél

A nemzetközi joggal összhangban az özönfajok behurcolásának megelőzése, kiirtása és szabályozása kerüljön teljesen beépítésre a nemzeti/regionális jogszabályokba, valamint a biológiai sokféleséggel kapcsolatos és egyéb vonatkozó szabályozásokba, stratégiákba és cselekvési tervekbe.

Kulcsfontosságú feladatok

- 3.2.1 Az özönfajok vagy potenciális özönfajok kereskedelmének, szállításának, tartásának, bekerülésének, megtelepedésének és kármérséklésének kezelésére már meglévő intézkedések és eljárások országos felülvizsgálata.
- 3.2.2 A felülvizsgálat során ajánlott intézkedések és eljárások fokozatos elfogadása vagy bevezetése.
- 3.2.3 A nemzetközileg elfogadott definíciókkal megegyező fogalmak használatának támogatása (lásd Fogalmak). Az „idegenhonos” és „őshonos” kifejezések biogeográfiai, és nem politikai határok alapján történő definiálásának biztosítása.

7. KERET

A FELÜLVIZSGÁLATI ELJÁRÁS LEHETSÉGES CÉLJAI

A felülvizsgálati eljárás célja lehet:

- gyakorlatias és alkalmazható ajánlásokat megfogalmazni.
- megállapítani a prioritásokat.
- azonosítani és bevonni az érintett érdekelt feleket.
- azonosítani azokat a területeket, ahol az igazgatási kapacitás és a továbbképzés fejlesztése szükséges.
- azonosítani a megfelelő szervezeteket az egyes intézkedések megtételéhez.

Minden javasolt szabályozást és intézkedést meg kell vizsgálni, hogy egyezik-e a nemzetközi kereskedelmi szabályokkal, különös figyelmet fordítva a Kereskedelmi Világszervezet egészségügyi és növényegészségügyi intézkedések alkalmazásáról szóló egyezményéből eredő nemzeti kötelezettségekre.

3.3 Stratégiák és cselekvési tervek

Cél

A Felek rendelkezzenek specifikus stratégiákkal és akciótervekkel az özönfajok megtelepedésének megelőzésére, kármérséklésére és ennek minden vonatkozására.

Kulcsfontosságú feladatok

- 3.3.1 Az érdekelt ágazati érdekelttel, tudományos szervezetekkel, védett területek szakértőivel, civil szervezetekkel és a nagyközönséggel történő egyeztetésen alapuló, özönfajok elleni stratégia kidolgozása, maximálisan figyelembe véve a meglévő ágazati stratégiákat és eljárásokat (lásd 8. keret).
- 3.3.2 Cselekvési tervek kidolgozása az azonosított specifikus problémák – pl. a kiemelt fontosságú özönfajok, terjedési utak és vektorok, érzékeny területek és ökoszisztémák – kezelésére.

8. KERET

AZ ÖZÖNFAJOK ELLENI NEMZETI STRATÉGIA LEHETSÉGES ELEMEI

Az özönfajok helyzete és változásuk iránya (trendjeik) Európában és a világ többi részén.

Az özönfajok helyzete és változásuk iránya (trendjeik) az országban: a specifikus problémák azonosítása.

Főbb terjedési utak, vektorok és különleges veszélyek.

Részletek az országos, özönfajok témaköréhez kapcsolódó hatóságról /hálozatról.

A kulcsfontosságú hivatalok és együttműködő partnerek feladatai és hatáskörei.

Vonatkozó jogszabályok és nem törvény által szabályozott intézkedések: javaslatok a megelőzés és kezelés javítására.

A kockázatelemzés, kezelési tervek készítése és a károk mérséklése feltételeinek áttekintése, amennyire szükséges figyelembe véve a meglévő normákat és kritériumokat.

A monitorozáshoz, továbbképzéshez, kapacitásfejlesztéshez és finanszírozáshoz kapcsolódó igények.

Ahol szükséges, specifikus intézkedések vagy szabályozások az elszigetelt és/vagy ökológiailag érzékeny ökoszisztémákra (pl. szigetek és szigetcsoportok, védett területek) (lásd §5.5).

Specifikus intézkedések és szabályozások azokra a vizes élőhelyekre, amelyek ökológiai jellegzetességeit az özönfajok veszélyeztethetik (pl. a vízszintek csökkentése vagy a vízáramlások mintázatának megváltoztatása által), a biológiai invázió megelőzése vagy szabályozása érdekében.

Az özönfajok által befolyásolt fajok/ökoszisztémák rehabilitációja és pozitív intézkedések az őshonos fajok, alfajok és helyi eredetű változatok használatának előmozdítására (lásd §8).

A megvalósítás során végrehajtandó feladatok, időbeli ütemezésük és a vezető együttműködő partnerek prioritási listája, valós célokkal (lásd pl. §7.2).

A szomszédos országokkal való információcsere és együttműködés mechanizmusának kialakítása.

3.4 Kulcsfontosságú megközelítések és eszközök

CBD Irányadó elvek 1: Elővigyázatossági megközelítés

CBD Irányadó elvek 2: Háromlépcsős hierarchikus megközelítés

CBD Irányadó elvek 3: Ökoszisztéma alapú megközelítés

A stratégiáknak, jogi kereteknek és intézkedéseknek követniük és támogatniuk kell a CBD Irányadó elvek által megfogalmazott kulcsfontosságú megközelítéseket. Ezek a megközelítések és eszközök szorosan összekapcsolódnak (lásd 9. Keret).

Cél

Az özőnfajok megelőzése és a károk mérséklése céljából a nemzeti és regionális keretrendszerek támogassák a kulcsfontosságú megközelítések és eszközök alkalmazását, valamint az ezek hatékony használatához szükséges kritériumok, módszerek és a szükséges erőforrások megteremtését.

Kulcsfontosságú lépések

- 3.4.1 Az özőnfajokkal kapcsolatos döntéshozatalban a nemzetközi jognak megfelelően előírni az elővigyázatossági megközelítés alkalmazását egy kockázatelemzés keretein belül, amely számba veszi az özőnfajok őshonos biológiai sokféleségre és ökoszisztémákra gyakorolt lehetséges hatásait (lásd még §5.2.2 és §5.3.1).
- 3.4.2 A környezeti hatásvizsgálatok (khv) és a stratégiai környezeti vizsgálatok (skv) eljárásába (lásd még §5.3.2) – adott esetben és fontosságának megfelelően – beépíteni az özőnfajok kockázatával kapcsolatos kritériumokat.
- 3.4.3 Az ökoszisztéma alapú megközelítés, – mint az özőnfajokkal kapcsolatosan tervezett intézkedések és szabályozások vizsgálatának megfelelő keret – használatának támogatása.
- 3.4.4 Közreműködni regionális együttműködésekben az özőnfajok kérdésének bizonytalanságaival foglalkozó kritériumok és mutatók kidolgozásának és összeállításának érdekében, beleértve a kockázatelemzési módszerek, az elővigyázatossági megközelítés és kezelés használatának feltételeit.
- 3.4.5 Bevonni az érintett érdekelt feleket (pl. kertészeti kereskedelemben résztvevő növénykertek) a kockázatelemzések és becslések irányvonalainak kidolgozásába vagy felülvizsgálatába, és az érintett vizsgálati eljárásokba, beleértve a döntéshozatalt is.

9. KERET

KULCSFONTOSAGÚ MEGKÖZELÍTÉSEK ÉS ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSA AZ INVÁZIÓS IDEGENHONOS FAJOK KÉRDÉSKÖRÉBEN

Egy idegenhonos faj lehetséges inváziós képességének és hatásának becsléséhez a faj felbukkanási valószínűségének, túlélési képességének, az invázióssá válás előtt eltelt időnek, az invázió sebességének és terjedésének, az állományszabályozás nehézségeinek és költségeinek, valamint az erőforrások és értékek széles körére gyakorolt valószínűsíthető hatásainak elemzése szükséges. Bár néhány élőlénycsoport esetében a biológiai inváziók epidemiológiája mára már jól ismert, még mindig nem ismertek olyan általános szabályok, amelyeket minden csoportra, vagy akár csak a részletesen tanulmányozott csoportokra lehetne alkalmazni. A fajok gyakran megváltoztatják a viselkedésüket, amikor új területet népesítenek be, így az eredeti élőhelyükön végzett ökológiai kutatások nem feltétlenül adnak teljesen megbízható jelzéseket azok viselkedésökológiájáról az új területen.

Mivel az özfajok terjedési útvonalai és a természetes biodiverzitásra gyakorolt hatásai megbecsülhetetlenek a CBD Irányadó elvek 1. gondoskodik arról, hogy (1) a nem szándékos behurcolások felderítésére és megelőzésére tett lépéseket, (2) a szándékos betelepítésekkel kapcsolatos döntéseket, és (3) a károk enyhítésére vonatkozó intézkedések mérlegelését az **elővigyázatossági megközelítésre** – és kimondottan kockázatelemzésekre – alapozzák. Ahol fennáll a természetes biológiai sokféleség jelentős mértékű csökkenésének vagy elvesztésének veszélye, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem lehet ok az ilyen veszélyek kivédésére vagy minimalizálására tett lépések elhalasztására.

A **kockázatelemzés** magában foglalja a behurcolásokkal kapcsolatos valódi kockázatok tudományos információkon alapuló vizsgálatát. A vizsgálat elvégzésével a kockázatok csökkentésére vagy kezelésére irányuló kezelési döntések teljes, következetes, logikus és áttekinthető módon hozhatók meg. Néhány ágazat esetében már rendelkezésre áll a kockázatelemzés részletes útmutatója, mint pl. a növények/növényegészségügy esetében, míg más ágazatokra a rendszert még létre kell hozni vagy át kell dolgozni (pl. a kisállat-kereskedelem esetében).

A **környezeti hatásvizsgálat** (khv) egy javasolt projekt vagy fejlesztés lehetséges környezeti hatásainak a kiértékelése, figyelembe véve a jótékony és káros, egymáshoz kapcsolódó társadalmi-gazdasági, kulturális és humán-egészségügyi hatásokat. Ahhoz, hogy ez hatékony legyen, a khv-t teljes egészében be kell építeni a meglévő jogszabályok által meghatározott tervezési (engedélyezési) folyamatokba, és nem "kiegészítő" eljárásnak kell tekinteni.

A CBD égisze alatt elkészült és a VI/7 CBD Határozathoz (Észlelés, monitorozás, mutatók és vizsgálat) csatolt Iránymutatás tervezete szerint a khv kötelező lehetne azokra a tevékenységekre, amelyek közvetlenül érintenek jogi oltalom alatt álló fajokat, pl. azok élőhelyének csökkentése, vagy olyan fokú megváltoztatása, amely veszélyezteti azok túlélését, olyan idegenhonos fajok vagy genetikailag módosított szervezetek behurcolása, amelyek a védett fajok ragadozói, kompetitorai vagy parazitái. Az Iránymutatás kijelenti, hogy az olyan tevékenységekre, ahol a biológiai sokféleségre gyakorolt hatás valószínű, vagy valószínűsíthető, de ahol a khv elvégzését nem írja elő feltétlenül jogszabály, (pl. a fajszintű hatások esetében ilyen lehet az összes nem őshonos faj betelepítése), a khv szükségességét meg kell állapítani. A nemzeti biodiverzitás/özfajok elleni stratégiákban, valamint cselekvési tervekben meghatározott prioritások és célok útmutatást nyújthatnak az élővilág sokféleségére gyakorolt hatásokat figyelembe vevő khv ellenőrzési szempontjainak kialakításához.

A környezetbe történő bekerülés lehetséges káros hatásai, és ezen hatások előfordulásának valószínűsége megállapítható a faj biológiai sajátosságainak, a természetes elterjedési területére jellemző viselkedésökológiai kapcsolatoknak, a természetes elterjedési területe és a betelepítés potenciális helyszíne közti hasonlóságoknak és a faj (vagy egy hasonló rokon faj), mint özfaj előtörténetének elemzésével.

A **stratégiai környezeti vizsgálat** (skv) a javasolt irányelvek, tervek vagy programok környezeti hatásait meghatározó és kiértékelő formalizált, szisztematikus és átfogó eljárása, annak biztosítása érdekében, hogy azok a döntéshozatali eljárás lehető legkorábbi szakaszába – a gazdasági és társadalmi megfontolásokkal egyenrangúként – teljes egészében beépüljenek, és megfelelően elbírálásra kerüljenek (VI/7 CBD Határozat). Az skv a tevékenységek szélesebb körét, vagy egy nagyobb területet fed le, általában hosszabb időtartamon keresztül, mint a khv. Az skv segíthet a biológiai sokféleség szempontjainak döntéshozatali eljárásokba történő beépítésében, és a projekt-szintű khv-k hatásosabbá tételében.

A biodiverzitással kapcsolatos szempontokra tekintettel, az V/6 CBD Határozat által leírt **ökoszisztéma alapú megközelítés** a tervezett lépések és szabályozások elemzésének megfelelő keretrendszere. Meg kell állapítani a problémák térbeli és időbeli skáláját, a biológiai sokféleség funkcióit és annak olyan kézzel fogható és nem kézzel fogható értékeit az emberek számára, amelyekre egy javasolt projekt vagy szabályozás hatással lehet, valamint az adaptív kárenyhítő intézkedések típusait és az érdekelt felek részvételének szükségességét a döntéshozatalban (lásd §4.3 és §8).

3.5 Korai bekerülések

Az Európába történő egykori bekerülések miatt ez a régió különbözik a többitől, egyrészt azért, mert az idegenhonos fajok fontos szerepet játszanak a helyi kultúrában, tájban és a jelenlegi ökoszisztémákban, másrészt, mert az európaiak jobban hozzászoktak ahhoz, hogy együtt éljenek a bekerült állatokkal és növényekkel, mint a világ más régióinak lakói.

Cél

A korai történelmi időkben bekerült fajok védelmére csak abban az esetben kerüljön sor, ha az összeegyeztethető a 10. keretben javasolt megközelítéssel.

Kulcsfontosságú feladatok

- 3.5.1 Ahol helyénvaló, a korai történelmi időkben bekerült növények megőrzésére tett intézkedések felülvizsgálata, figyelembe véve azok valószínűsíthető hatását a természetes biológiai sokféleségre és/vagy a történelmi és kulturális értékekre (lásd 10. keret).
- 3.5.2 Ahol helyénvaló, a korai bekerülések felülvizsgálata a védett fajok listáiban az özönfajok, vagy potenciális özönfajok jogi oltalmának megszüntetése céljából (lásd még §7.1.2).

10. KERET

A KORAI TÖRTÉNELMI IDŐKBEN BEKERÜLT FAJOKKAL KAPCSOLATBAN JAVASOLT MEGKÖZELÍTÉS

A korai történelmi időkben bekerült fajok (pl. archeofitonok) védelme elfogadható lehet, ha:

- 1) az eredeti ökoszisztéma helyreállítása már nem lehetséges;
- 2) ha azok megőrzése nem ütközik az őshonos biológiai sokféleség megőrzésének elsődleges céljaiba (hatásvizsgálat a védelem előtt).

Az őshonos biológiai sokféleségre veszélyt jelentő fajok esetében javasolt, hogy hatásvizsgálat elvégzését követően az elterjedési terület növekedése csak az elterjedés határán engedhető, vagy támogatható, valamint, hogy a fajok az elterjedési területükön kívül eső elszigetelt területekre történő áttelepítését el kell kerülni. Ami az özönfajok kiirtását illeti, inkább a viszonylag újonnan megjelenő özönfajok kezelésére kell a forrásokat koncentrálni mint a korai bekerülésű fajokra. A korai történelmi időkben bekerült fajok felszámolását ott kell kezdeményezni, ahol az eredeti ökoszisztémák helyreállítása megvalósítható, és ahol az ilyen helyreállítás természetvédelmi elsőbbséget élvez (pl. a behurcolt patkányok hatásának kített jelentős madárpopulációknak otthont adó szigeteken).

3.6 Teljesítés és végrehajtás

Ahol az özönfajok károkat okoznak, a jogi felelősséggel kapcsolatos hagyományos megközelítést gyakran nehéz alkalmazni. Ez részben azért van, mert nehéz a károkozást és/vagy mulasztást bizonyítani (késedelem, tudományos bizonytalanság, az özönfajokkal foglalkozó emberek vagy vállalkozások száma), és részben azért, mert a jelenlegi özönfajok nagy részét a múltban az akkori jogi normáknak megfelelő, engedéllyel működő vállalkozások telepítették be a természetbe.

Célok

Önkéntes és kötelező intézkedések együttes kidolgozása a megelőzési szabályozások megerősítésére és végrehajtására az érintett ágazatokkal, iparágakkal és egyéb érdekelt felekkel történő egyeztetés alapján.

Innovatív intézkedések megtétele az özönfajok behurcolásáért és/vagy terjesztéséért felelős magánszemélyek és szervezetek nagyobb felelősségre vonhatósága érdekében (lásd 11. keret).

Kulcsfontosságú feladatok

- 3.6.1 A meglévő önkéntes jellegű megközelítések hatékonyságának felülvizsgálata az érintett érdekelt felekkel: a specifikus kockázatok kezelésére új vagy határozottabb intézkedések kidolgozásának támogatása (lásd 5.§3) ahol szükséges.
- 3.6.2 A nemzeti szintű szabályozásnak vagy jogszabályoknak megfelelő büntetőjogi/ adminisztratív intézkedések foganatosítása az özönfajok illegális betelepítésével, szállításával vagy tartásával kapcsolatosan.
- 3.6.3 Olyan lépések bevezetésének megfontolása, amelyek során az ellenőrzési intézkedések és a biológiai sokféleség helyreállításának költségei arra a személyre vagy szervezetre háríthatók, amely a nemzeti jogszabályok és előírások megsértése mellett az özönfajok bekerüléséért felelős.

11. KERET

A FOKOZOTTABB FELELŐSSÉGRE VONÁS LEHETŐSÉGEI

Gazdasági eszközök felkutatása az özönfajok terjedésének megelőzéséhez, monitorozásához és a károk mérsékléséhez szükséges tőke előteremtéséhez (pl. garancia-rendszerek, biztosítások vagy illetékek a hivatásos tenyésztők vagy kereskedők bevonásával, terjedési útvonalakkal és vektorokkal kapcsolatos illetékek a szállítványozási szervek számára stb.).

Módszerek felderítése az önkéntes szabályzatok és gyakorlatok alkalmazásának támogatására. A kereskedők/ termelők szintjén ide tartozhatnak az érthetőbb jogi normák (pl. „kötelező gondosság” a meg egyezés szerinti ipari kódexek követésére) és/vagy az érintett szabályok betartásához kapcsolódó címkézési rendszerek.

4. Regionális együttműködés és hatáskörök

4.1 Együttműködés a berni egyezmény Részes Felei között

CBD Irányadó elvek 4.1 és 4.2: Az államok szerepe

CBD Irányadó elvek 8.2: Információcsere

CBD Irányadó elvek 9.a: Együttműködés, beleértve a kapacitásfejlesztést

A közös tengerpartokkal, határokon átnyúló hegyvonulatokkal, védett természeti területekkel és nemzetközi vizekkel jellemezhető Európában kiemelt feladat az együttműködés, mivel az egyik állam területére bekerült fajok könnyen átterjedhetnek a szomszédos államokba vagy szubrégiókba. A nem európai kereskedelmi partnerekkel való együttműködés szintén nagyon fontos.

Cél

Az államok ismerjék fel a joghatóságuk vagy ellenőrzésük alatt álló azon tevékenységek kockázatát, amelyek az özőnfajok potenciális forrásai lehetnek más államokra, és tegyék meg a megfelelő egyéni, valamint együttes intézkedéseket a kockázatok csökkentésére.

Kulcsfontosságú feladatok

- 4.1.1 Az államok közötti információcsere, figyelmeztetés és egyeztetés működő mechanizmusait felhasználni az özőnfajokkal kapcsolatosan (pl. EPPO, OIE, CBD információs rendszer Clearing-House Mechanism, berni egyezmény) és ahol szükséges, új rendszereket létrehozni (lásd még §2.3.1).
- 4.1.2 Eljárást kell kidolgozni a fajok inváziós viselkedéséről, vagy azok inváziós potenciáljáról szóló adatok kölcsönös szolgáltatására, a szomszédos államok, kereskedőpartnerek, illetve a hasonló ökoszisztémával és invázió-történettel rendelkező országok számára (lásd 12. keret).
- 4.1.3 Minden információt megadni az állam specifikus, különösen a már inváziósként azonosított idegenhonos fajokkal kapcsolatos import követelményeiről és hozzáférhetővé tenni ezeket az adatokat más államok számára is.

12. KERET

PÉLDÁK OLYAN TEVÉKENYSÉGEKRE, AMELYEKKEL KAPCSOLATOSAN INFORMÁCIÓT KELL SZOLGÁLTATNI

Információt kell szolgáltatni a potenciálisan inváziós jelleggel bíró idegenhonos fajok másik államba történő szándékos átszállítása esetén, még akkor is, ha a faj a származási államban veszélytelen (pl. a vaddisznó, mezei nyúl stb. szabadon engedés céljából történő exportálása olyan államokba, amelyek a fajok természetes elterjedési területén kívül esnek).

Ha fennáll a veszélye egy idegenhonos faj szándékos betelepítésének egy ország területére, ahol ez a faj későbbi terjedése során (emberi közvetítéssel vagy anélkül) átterjedhet egy másik államba, és ott invázióssá válhat.

A véletlen behurcolásokhoz vezető tevékenységek során, még akkor is, ha a behurcolt fajok veszélytelenek a származási államban.

4.2 A berni egyezmény szerepe

A berni egyezmény feladata többek között az, hogy előmozdítsa a nemzeti és európai együttműködést az özőnfajokkal kapcsolatos kérdésekben is. Regionális keretet biztosít a CBD európai végrehajtásához, és párbeszédet biztosít az európai államok többsége és sok, a biodiverzitás megőrzésére szakosodott civil szervezet (NGO-k) között. Különös figyelmet szentelt az elmúlt 20 év biológiai invázióinak, valamint szabályozási és módszertani ajánlások széles körét fogadta el.

Cél

A berni egyezmény folytassa az özőnfajokkal kapcsolatos kérdésekben való részvételét a Stratégia nemzeti megvalósításának elősegítésével, valamint az érintett regionális és globális intézményekkel való együttműködés erősítésével.

Kulcsfontosságú feladatok

- 4.2.1 Az egyezmény özőnfajokkal foglalkozó szakértői csoportja munkájának folytatása és támogatása (lásd 13. keret).
- 4.2.2 Az özőnfajok elleni hatékony intézkedések előmozdítása érdekében együttműködés a kulcsfontosságú regionális és globális intézményekkel (pl. Európai Bizottság, EPPO, OIE) az európai és a földközi-tengeri régióban, különösen a potenciális özőnfajok országhatárokat átlépő szállításával kapcsolatosan.
- 4.2.3 Európai szinten közreműködni az özőnfajokkal kapcsolatos kifejezések és fogalmak közös értelmezésének kidolgozásában.
- 4.2.4 A Stratégia végrehajtásának monitorozása és jelentéstétel az Állandó Bizottságnak a lehetséges jövőbeli lépések szükségességéről.

13. KERET

A BERNI EGYEZMÉNY ÖZÖNFAJOKKAL FOGLALKOZÓ SZAKÉRTŐI CSOPORTJÁNAK LEHETSÉGES TEVÉKENYSÉGEI

A berni egyezmény Titkárságának támogatása a Stratégia végrehajtásának felülvizsgálatában.

Közreműködés – az érintett ágazatokkal és szervezetekkel együttműködve – az özőnfajok európai biológiai sokféleségre gyakorolt hatásainak csökkentésére irányuló módszertani, magatartási szabályzatok kidolgozásában.

Az özőnfajokkal kapcsolatos kérdésekben szemináriumok rendezése, különös tekintettel néhány Részes Fél és szubregió kapacitásfejlesztési igényére.

Az özőnfajok kiirtásának módszertanában való technikai segítségnyújtás folytatása.

A nemzeti hatóságok/hálózatok, valamint tájékoztatói központok, országos növényvédelmi szervezetek, a különböző taxonok és ökoszisztémák tudományos szervezetei, kutatóintézetek és NGO-k közötti információcsere előmozdítása.

Folytatni az együttműködést az IUCN Özőnfajok Szakértői Csoportjának európai tagozatával és munkájuk támogatása.

Az özőnfajokkal foglalkozó kulcsfontosságú szervezetek, ágazati szervek és egyéb érdekelték legfőbb európai fórumának megszervezése a tudatosság növelése és az együttműködés erősítése érdekében Európa-szerte.

4.3 Szubregionális együttműködés

CBD Irányadó elvek 3: Ökoszisztéma alapú megközelítés

CBD Irányadó elvek 9: Együttműködés, beleértve a kapacitásfejlesztést

Bár Európa szárazföldi részén a területi folytonosság jellemző, az egyes fajok, alfajok, populációk és ökoszisztémák esetében jelentős mértékű biogeográfiai különbségek mutathatók ki. Sok élőhely- és ökoszisztéma-típus (pl. sarkvidéki sivatagok, tundrák, mérsékeltövi erdők, sztyeppek, félsivatagok, alpesi ökoszisztémák, tengeri és tengerparti ökoszisztémák, édesvízi ökoszisztémák, vizes élőhelyek stb.) előnyére szolgálna a V/6 CBD Határozat szerint definiált ökoszisztéma alapú megközelítésnek megfelelő, özönfajokkal kapcsolatos tervezés és kezelés.

Mivel ezek közül sok terület átnyúlik az országhatárokon, a határokon túli és szubregionális együttműködés elsődleges fontosságú.

Célok

Előmozdítani a biogeográfiai skála használatát az özönfajok megelőzési, monitorozási és kármérséklési prioritásainak, valamint végrehajtási intézkedéseinek meghatározásakor.

Támogatni kell, hogy az egy szubrégió belüli, közös problémákkal küzdő államok – még ha nem is Részes Felek a berni egyezménynek – ide vonatkozó programokat dolgozzanak ki és azokban részt vegyenek.

Kulcsfontosságú feladatok

- 4.3.1 Az azonos szubrégióban található országok, ágazatok és kulcsfontosságú intézmények közötti párbeszéd kialakulásának előmozdítása – ott, ahol az még nincs meg – a közös, özönfajok terjedési útvonalaival és az általuk okozott problémákkal kapcsolatos stratégiai irányítás összehangolása, valamint egy közös megközelítés kialakítása érdekében.
- 4.3.2 A kiemelt fontosságú özönfajokkal kapcsolatos szubregionális cselekvési tervek és kezdeményezések kidolgozása és végrehajtása, különös tekintettel az országhatárokon átnyúló területekre, valamint a határokat átlépő vízfolyásokra (lásd 14. keret).
- 4.3.3 A meglévő szubregionális szaktudás és hálózatok (Nemzetközi Bizottság a Földközi-tenger tudományos kutatására; Özönfajok Skandináv-Balti Hálózata; Biológiai Inváziók Regionális Központja, amely otthont ad a virtuális Inváziós vízi fajok európai kutatási hálózatának, EPPO stb.) felhasználása.

14. KERET

PÉLDÁK LEHETSÉGES SZUBREGIONÁLIS KEZDEMÉNYEZÉSEKRE

Cselekvési terv a szürke mókusra az alpesi régióban.

A szigetek biológiai inváziójával foglalkozó földközi-tengeri program.

A ballasztvíz kezelésével foglalkozó balti szabályozás.

Kezelési terv az amerikai nyércre a skandináv államokban.

Összehangolt cselekvés a halcsontfarkú réce (*Oxyura jamaicensis*) kiirtására az európai és földközi-tengeri régióból.

Összehangolt cselekvés az Ibériai-félsziget idegenhonos rákfajainak állományszabályozására.

Összehangolt stratégia a makaronéz régióra.

5. Megelőzés

CBD Irányadó elvek 2.1-2: Háromlépcsős hierarchikus megközelítés (a Stratégia bevezetésében leírva)

Az államok közötti, vagy egy államon belüli megelőzés általában sokkal költséghatékonyabb és környezetvédelmi szempontból is kívánatosabb, mint az özőnfajok bekerülését és megtelepedését követő intézkedések. A megelőzésnek ezért – mint a védekezés első vonalának – elsőbbséget kell biztosítani.

A szomszédos államok nagy száma, a kontinensek közötti és kontinensen belüli kereskedelem, áruszállítás jelentős méretei, valamint a kiterjedt szabadkereskedelmi megállapodások következményeként Európában különösen nagy szükség van a megelőzéssel kapcsolatos intézkedések közös végrehajtására. Ezek meggátolhatják az özőnfajok országhatárokat átlépő terjedését. Néhány ágazatban bár léteznek közös megelőző intézkedések (pl. a növény- és állategészségügyben), de még sok olyan tevékenységre kell kidolgozni intézkedést, amelyek a nem kívánt behurcolások megakadályozását eredményezik.

A vízi ökoszisztémák esetében is kulcsfontosságú a megelőzésre fektetni a hangsúlyt. Az özőnfajokat a vízi környezetben gyakran nagyon nehéz időben észlelni, emiatt azok gyorsan tudnak szétterjedni, rendkívül megneghezítve ezáltal kiirtásukat, állományuk szabályozását. A hosszú tengerparttal és/vagy szigetekkel rendelkező európai államok esetében a tengeri özőnfajokkal kapcsolatos kérdések rendkívül fontosak.

A berni egyezmény Részes Felei már régen kialakították a vám-, karantén-, növény- és állategészségügyi rendszereiket, amelyek kulcsszerepet játszanak a nemzetközi és hazai kereskedelem szabályozásában. Ugyanakkor a levegőben, a tengeren és a szárazföldön az Európába belépő és Európán belül mozgó áruk és személyek növekvő mennyisége lehetetlenné teszi, hogy minden egyes veszélyt rejtő anyagot ellenőrizzenek. Ezért a meglévő erőforrásokat rangsorolni kell és a kapacitást a kulcsfontosságú területeken kell fejleszteni, valamint meg kell könnyíteni a megegyezés szerinti normák és gyakorlatok nemzeti és nemzetközi jognak megfelelő alkalmazását.

5.1 Megelőzés a származás és a megérkezés helyénél: határellenőrzés és karantén-intézkedések

CBD Irányadó elvek 7: Határellenőrzés és karantén-intézkedések

A megelőző intézkedéseket már a származás vagy exportálás helyénél meg kell kezdeni (mielőtt az élő szervezet átlép a természetföldrajzi gátakon). A forrásnál történő megelőzés különösen fontos ott, ahol járványok vannak, és ahol a „potyautas” fajok elkülönítése nehézségbe ütközik (pl. ahol a küldeményeket konténerekbe pakolják a származási országban és különböző rendeltetési helyekre szállítják, gyakran messze a belépési pontoknál lévő hagyományos ellenőrzési telephelyektől).

A később potenciálisan invázióssá váló idegenhonos fajok bekerülésének megelőzése, vagy a bekerülés valószínűségének csökkentése érdekében a behozatalkor határellenőrzés és karantén-intézkedések alkalmazása szükséges. Ez szabályok, képzett személyzet, fajok és veszélyes termékek referencialistáinak, technikai és felügyeleti eljárások keretrendszerét igényli.

Szükségesek a kockázatelemzésen alapuló intézkedések az idegenhonos fajok, vagy a később potenciálisan invázióssá váló idegenhonos fajok szándékos betelepítéseinek kiszűrésére (§5.2), valamint azok véletlen vagy nem engedélyezett behurcolásának minimalizálására (lásd §5.3). Az ilyen nemzeti intézkedéseknek meg kell felelniük a WTO keretén belül elfogadott szabályoknak és rendszereknek (lásd 7. keret).

Az özőnfajok országon belüli behurcolásának ellenőrzésére is szükség lehet megfelelő intézkedésekre (lásd §5.4).

Cél

A Felek működjenek együtt a potenciálisan invázióssá váló idegenhonos fajokra irányuló határellenőrzés és karantén-intézkedések erősítésében és előtérbe helyezésében, a meglévő erőforrások és információs rendszerek leghatékonyabb felhasználásával.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.1.1 A határellenőrzések és karantén-rendszerek felülvizsgálata a területi lefedettség hiányának és a technikai vagy erőforrásbeli korlátok azonosításának és kezelésének érdekében.
- 5.1.2 Továbbképzési és kapacitásfejlesztési programok indítása a karantén-, vám- és egyéb határellenőrző tisztviselők számára.
- 5.1.3 Elősegíteni a határ- és karantén-szolgálatoknak az özőnfajok adatbázisaihoz és szakértői hálózatához való hozzáférését (lásd §2).

5.2 Szándékos betelepítések

CBD Irányadó elvek 1: Elővigyázatossági megközelítés
CBD Irányadó elvek 9.a és c: Együttműködés, beleértve a kapacitásfejlesztést

CBD Irányadó elvek 10: Szándékos betelepítések

Cél

A tervezett betelepítéseket egy kockázatelemzésen alapuló, átfogó szűrőrendszeren keresztül bírálják el. Az államok tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy csak azokra a fajokra adjanak engedélyt, amelyek valószínűleg nem jelentenek veszélyt a természetes biodiverzitásra.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.2.1 Megfelelő intézkedéseket kell tenni az idegenhonos fajok első alkalommal, illetve a már inváziós vagy potenciálisan invázióssá váló fajok későbbi, a fogadó állam illetékes hatóságának előzetes engedélye nélküli, országba történő, szándékos betelepítésének megtiltására.
- 5.2.2 Megfelelő kockázatelemzést tartalmazó értékelési eljárás kidolgozása – ennek része lehet a khv is (lásd §3.4.2 és 9. keret) –, amelyet a javasolt betelepítések engedélyezésének eldöntése előtt kell elvégezni. Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy csak azok a fajok legyenek engedélyezve, amelyek valószínűleg nem jelentenek veszélyt a biodiverzitásra: annak bizonyítása, hogy a javasolt betelepítés valószínűleg nem jelent veszélyt a biodiverzitásra, a javaslattevőt, vagy a fogadó állam által kijelölt illetékest terheli.
- 5.2.3 Az európai és nemzetközi jognak megfelelően (lásd 15. Keret), a javasolt betelepítésekkel kapcsolatos döntéshozatal közös megközelítéseinek könnyítése érdekében, valamint a nem igazolható kereskedelmi korlátozások elkerülése érdekében, olyan regionális vagy szubregionális listarendszert kell kidolgozni – azokon a területeken, ahol az intézkedések még hiányoznak –, amely lehetőleg magasabb biogeográfiai egységeken alapul.
- 5.2.4 Szabályozni vagy kezelni kell a biológiai védekezés során használt idegenhonos elemek használatát, figyelembe véve az IPPC biológiai védekezés idegen eredetű elemei behozatalának és betelepítésének viselkedési kódexét és a vonatkozó EPPO normákat.

15. KERET

EGY MEGEGYEZÉSEN ALAPULÓ LISTA-RENDSZER LEHETSÉGES ELEMEI

Fekete lista:

Olyan fajok, amelyek betelepítése a listázás előtt elvégzett kockázatelemzés alapján szigorúan szabályozott. Azon a területen, amelyre az elemzést elvégezték, nincs szükség további kockázatelemzésekre. Elsőbbséget kell adni:

- az egy, vagy több európai államban erősen inváziósként azonosított fajoknak;
- a más régiókban bizonyítottan özönfajoknak;
- azoknak a fajoknak, amelyek valószínűleg több európai államnak okoznának gondot, még nincsenek jelen ezekben az országokban és a betelepítésük valószínűsége nagy.

Fehér lista:

A kockázatelemzés során, vagy hosszú távú tapasztalat révén alacsony kockázatúnak besorolt fajok. Az ilyen fajok egyedeinek betelepítését engedélyezni lehet minden megszorítás nélkül, vagy bizonyos feltételekkel. Ugyanakkor figyelni kell arra, hogy ne az a benyomás alakuljon ki, mintha a fehér listás fajok szabályozatlan betelepítése támogatást nyerne. A fehér listák nem jelentenek elsőbbséget a helyi eredetű őshonos fajokkal szemben (lásd még § 8.1).

Szürke (átmeneti) lista:

Azokra a fajokra, amelyek nem szerepelnek sem a fekete, sem a fehér listában, vagy amelyekre vonatkozóan hiányosak az adatok, el kell végezni a kockázatelemzést az engedélyezésükkel kapcsolatos döntés meghozatala előtt. A fekete vagy fehér listás fajokhoz kötődő fajokat is szükséges lehet felvenni a szürke listára.

A listarendszernek dinamikusnak kell lennie, lehetővé téve, hogy egy faj átkerüljön az egyik listából a másikba, ha az tudományosan indokolt (pl. ha egy fehérlistás fajt hosszú időn keresztül ismételt betelepítenek és ha a potenciálisan inváziós viselkedés újabb bizonyítékát találják meg, a kockázatelemzést újra el kell végezni.)

A fajok listázását és a döntéshozatalt tudományos kritériumokra kell alapozni, amelyeket időszakosan felül kell vizsgálni, és amelyeknek átláthatóknak kell lenniük (pl. új importtal kapcsolatos kockázatelemzések és normák kidolgozásánál Új-Zéland és Ausztrália kormánya felteszi a honlapjára a döntéshozatali protokollokat és felkéri a közönséget és az érdekelt feleket, hogy véleményezzék azokat).

5.3 Véletlen behurcolások

CBD Irányadó elvek 11: Véletlen behurcolások

Cél

Legyenek meg a megfelelő intézkedések és működési erőforrások az ágazati tevékenységekből eredő véletlen behurcolások minimalizálására.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.3.1 Előírni a véletlen behurcolások terjedési útjainak és vektorainak kockázatelemzését, különösen a terjedési utak szubregionális és regionális szintű kezelésének összehangolt megközelítése érdekében.
- 5.3.2 Az egyes ágazati tevékenységek és programok során bekövetkező véletlen behurcolások kockázatainak elemzése, szükség szerint khv és/vagy skv elvégzésével (lásd még §3.4.2 és 9. keret).
- 5.3.3 Az azonosított kockázatok minimalizálása érdekében támogatni a szabványok, magatartási kódexek és legjobb gyakorlatok végrehajtását és továbbfejlesztését, szükség szerint együttműködve a nemzetközi szabványokat kialakító szervezetekkel, és az érintett ágazati szervezetekkel (lásd 16. és 17. keret).
- 5.3.4 A vizek elterelése, vagy a fajoknak vízgyűjtők között történő áthelyezése előtt gondosan elemezni a potenciális környezeti hatásokat, a fajok természetes elterjedési területén kívül eső vízrendszerekbe történő juttatásának elkerülése érdekében.

16. KERET

PÉLDÁK A KERESKEDELEMMEL ÉS SZÁLLÍTMÁNYOZÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ TERJEDÉSI UTAKRA ÉS VEKTOROKRA VONATKOZÓ LÉPÉSEKRE

Alkalmazni az IPPC faalapú csomagolóanyagok nemzetközi kereskedelemben történő szabályozására vonatkozó iránymutatását, valamint támogatni a veszélyes termékek/ biológiai anyagok, illetve csomagolások más kategóriáira való alkalmazását.

Végrehajtani az IMO „hajók ballasztvizének ellenőrzéséről és kezeléséről a káros vízi szervezetek és kórokozók terjesztésének minimalizálására” (A-868 (20)) vonatkozó Technikai Iránymutatását. Támogatni az IMO Hajók Ballasztvizének és Élőbevonatának Ellenőrzéséről és Kezeléséről szóló nemzetközi egyezményének gyors elfogadását és végrehajtását, valamint a GEF/UNDP/IMO Globallast Program folytatását a technikai együttműködés érdekében.

Támogatni a legjobb gyakorlatot a hajótest bealgásodásának minimalizálására, valamint hatékonyabb, nem mérgező algásodásgátló rendszerek kifejlesztését, az IMO káros algásodásgátló rendszerekről szóló nemzetközi egyezménye által betiltott rendszerek helyettesítésére. Útmutatást adni a hajósoknak a horgonyokkal kapcsolatos kockázatokról (idegenhonos vízi szervezetek szaporítóképleteit szállíthatják).

Támogatni a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezetnek (ICAO) a polgári légi közlekedéssel összefüggő terjedési útvonalakkal kapcsolatos, özőnfajok okozta kockázatok felmérésére, valamint az ilyen kockázatok minimalizálása érdekében tett közös intézkedések kidolgozására vonatkozó munkáját.

Együttműködni az utazásszervezőkkel és a repülőtéri/kikötői hatóságokkal egy magatartási kódex kidolgozásában, amely a turisták és utazók által szállított biológiai anyagokban előforduló potenciális özőnfajok behozatalának minimalizálására vonatkozik.

Támogatni az özőnfajok műszaki és infrastrukturális fejlesztőmunkák (pl. csatornák, alagutak, autópályák) során történő behurcolásának minimalizálására vonatkozó magatartási kódexek készítését.

Javítani a növények – beleértve a magokat, növényi termékeket és más kapcsolódó cikkeket – országos növényvédelmi szervezetek általi ellenőrzését és monitorozását.

17. KERET

TEVÉKENYSÉGEK ÉS EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREK A VÉLETLEN BEHURCOLÁSOK MEGELŐZÉSÉRE

ÁGAZAT	PÉLDÁK LEGJOBB GYAKORLATOKRA
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és kertészet	Segíteni az országos növényvédelmi szervezeteket a növények és növényi termékek importja, kereskedelme és szállítása ellenőrzésének és monitorozásának megerősítésében az idegenhonos szervezetek véletlen behurcolása kockázatának minimalizálására (pl. gerinctelenek és gombák az importált cserepes növények földjében).
Erdőgazdálkodás	Az erdőgazdálkodásban érdekelt felekkel együtt előmozdítani a harmadik fél által végzett, független tanúsítás rendszerére vonatkozó elvek végrehajtását, valamint támogatni az európai erdőgazdálkodás az ültetésekhez való fajkiválasztásról és az idegenhonos fajok általi veszélyek csökkentéséről szóló normáinak kidolgozását (lásd még §8).
Kertészet	Együttműködni a kertészeti kereskedelmi szervekkel, botanikus kertekkel és más érdekelt felekkel a kertészek özőnfajokkal kapcsolatos tudatosságának fokozásában, illetve a véletlen behurcolások elkerülésére vonatkozó legjobb gyakorlatok előmozdításában, pl. a növényeket tartalmazó hulladékok megfelelő elhelyezése, a vízinövények mellőzése folyók mellett, ahol azok elterjedhetnek stb.
Akvakultúra/tengeri akvakultúra	Támogatni a Nemzetközi Tengerkutatási Tanács (ICES) tengeri szervezetek behurcolására és szállítására vonatkozó magatartási szabályzatának (1994) és a FAO felelősségteljes halgazdálkodás magatartási kódexének (1995) végrehajtását. Együttműködni a kulcsfontosságú érdekelt felekkel (pl. Federation of European Aquaculture Producers) a halgazdaságokból történő kiszabadulások és a halállományokkal behurcolt idegenhonos paraziták által keletkező, az őshonos biodiverzitást veszélyeztető tényezők kezelésére. Mérlegelni az erősen inváziós halfajok használata szigorúbb ellenőrzésének és keményebb állategészségügyi intézkedéseknek a szükségességét.
Sporthorgászat	Együttműködni a horgászegyesületekkel az idegenhonos halfajok horgászhalakként történő betelepítésével kapcsolatos kockázatok minimalizálásában. Szigorúan szabályozni az élő csali horgászati célú kereskedelmét, szállítását és használatát az érintett vízgyűjtőn vagy tóban jelen nem lévő fajok behurcolásának megakadályozására.
Díszhal és akvárium	Normákat és eljárásokat alkalmazni a nyilvános akváriumokban a medencék leeresztésekor az élőlények kiszabadulási kockázatának minimalizálására. Együttműködni az érintett érdekelt felekkel (Ornamental Fish International, Ornamental Aquatic Trade Association) a kereskedők, kiskereskedők és a nagyközönség körében a tudatosság fokozása és a legjobb gyakorlat népszerűsítése érdekében. Amennyiben szükséges, útmutatást nyújtani az akvárium növényeket az importáláskor ellenőrző országos növényvédelmi szervezetek részére.
Kisállat- és állatkerkedelem	Ösztönözni a kiskereskedelmi társaságokat megfelelő információs anyagok készítésére, valamint egy befogadó, visszafogadó rendszer kiépítésére azon állatok számára, amelyekből a gazdájuk meg akar szabadulni. Mérlegelni a szabadban elengedve vagy oda kiszabadulva potenciálisan invázióssá váló idegenhonos fajok behozatalát és tartását megtiltó intézkedések szükségességét.
Vadászat	Együttműködni az Európai Vadászszövetség Szövetségével (FACE) valamint az országos vadászati szervezetekkel a vadállományok feltöltése céljából behozott idegenhonos fajokkal kapcsolatos kockázatok felbecslésében. Amennyiben szükséges, együttműködni az Európai Vadászati Magatartási Kódex kidolgozásában, elfogadásában és végrehajtásában az ilyen betelepítések szabályozására és kezelésére.
Madártenyésztés	Együttműködni a madártenyésztők szervezeteivel az idegenhonos madárfajok fogságból történő elszabadulásából adódó kockázatok minimalizálásában. Amennyiben szükséges, együttműködni a Madártenyésztési Magatartási Kódex kidolgozásában, elfogadásában és végrehajtásában a fogságból történő elszabadulás, természetbeni megtelepedés és az őshonos fajokkal való hibridizáció megakadályozása végett.
Solymászat	Együttműködni a Nemzetközi Solymászati Társasággal (International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey) a solymászati célokra használt idegenhonos ragadozómadár-fajok elszabadulásának megelőzésében, amely az őshonos fajokkal való hibridizációhoz vezethet. Amennyiben szükséges, együttműködni az Európai Solymászati Magatartási Kódex kidolgozásában, elfogadásában és végrehajtásában.

5.4 Országon belüli megelőzés

CBD Irányadó elvek 7.2: Határellenőrzés és karanténintézkedések

CBD Irányadó elvek 10: Szándékos betelepítés

CBD Irányadó elvek 11: Véletlen behurcolások

Az ország egyik részén őshonos fajok az ország egy másik részén idegenhonosak, vagy akár inváziósak is lehetnek (pl. a skót szárazföldön őshonos sünfajt betelepítették a skót Uist szigetre, ahol invázióssá vált). Megfelelő intézkedésekre van tehát szükség az özönfajok államokon belüli, új ökológiai régiókba való behurcolásainak szabályozására, a nemzeti jogszabályoknak és előírásoknak megfelelően. Ezeket kombinálni lehet a helyi eredetű őshonos fajok használatának ösztönzésére irányuló intézkedésekkel (lásd még §8).

Cél

Működőképes intézkedések az özönfajok, vagy potenciális özönfajok országon belüli behurcolásának, megtelepedésének és elterjedésének minimalizálására.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.4.1 Amennyiben szükséges, szabályozó rendszer kialakítása a potenciális özönfajok – az ország ökológiailag különböző részeibe történő – belföldi szállítására vonatkozóan, adott esetben felhasználva a már működő rendszereket, mint pl. az EK növényútleveleket (lásd 18. keret).
- 5.4.2 Megvizsgálni a potenciális özönfajoknak otthont adó létesítményekre (pl. botanikus kertek, üvegházak, arborétumok, kertészetek, állatkertek, állattenyésztő létesítmények, halgazdaságok, kutatóintézetek) vonatkozó, hatályban lévő engedélyezési eljárási szabályok átdolgozásának szükségességét. Ahol lehet, fel kell használni a működő engedélyezési és ellenőrzési rendszereket (pl. növényegészségügy).
- 5.4.3 Amennyiben szükséges, mérlegelni a köztudottan erősen inváziós jellegű idegenhonos növényfajok belső kereskedelmének megtiltását.
- 5.4.4 Mérlegelni a helyi eredetű őshonos növényfajok igazolási rendszerének kidolgozását (lásd §8.2).

18. KERET

PÉLDÁK MEGFELELŐ LÉPÉSEKRE AZ ORSZÁGON BELÜLI BEHURCOLÁSOK MEGAKADÁLYOZÁSÁRA VONATKOZÓAN

Az érzékeny területek mellett elszigetelten vagy fogságban potenciális özönfajokat tartó létesítmények bezárása vagy szigorú szabályozása.

Kidolgozni a szárazföld és a szigetek, illetve a szigetek közötti személy- és áruforgalom ellenőrzési rendszerét.

Támogatni a GISP/IUCN Együttműködő Szigetek Kezdeményezéshez (Cooperative Islands Initiative) kapcsolódó, szigetek közötti információcserélő hálózatokat.

Kockázatbecslő intézkedéseket kidolgozni az özönnövények hazai terjedésének megakadályozására (pl. Dél-Afrika három özönfaj kategóriát állított fel szabályozási és kezelési szempontból:

- 1) az azonnal eltávolítandó és megsemmisítendő növények;
- 2) az engedéllyel termesztendő növények;
- 3) az olyan növények, amelyeket nem szabad ültetni, termesztetni vagy eladni, de amelyek kifejlett egyedeit nem kell feltétlenül eltávolítani.

5.5 Különleges intézkedések az elszigetelt ökoszisztémák érdekében

CBD Irányadó elvek 3: Ökoszisztéma alapú megközelítés

Cél

A biogeográfiai vagy evolúciós szempontból elszigetelt ökoszisztémáknak (szigetek, tavak, zárt vagy félig zárt tengerek, vízgyűjtők, hegyvonulatok, szurdokok stb.), illetve „endemizmus-központoknak” és magas biodiverzitásnak otthont adó államok alkalmazzanak szigorú intézkedéseket a biológiai inváziók káros hatásainak megakadályozására vagy minimalizálására.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.5.1 Ahol szükséges, szigorúbb intézkedések kidolgozása a potenciális özfajok sérülékeny területekre történő behurcolásának és terjedésének megakadályozására vagy minimalizálására.
- 5.5.2 A szubregionális együttműködések támogatása a közös elszigetelt és sérülékeny területek hatékonyabb védelmére.

5.6 A spontán terjedés előrejelzése és megakadályozása

Fontos különbséget tenni egy faj adott országban (vagy régióban) történő első megjelenése és annak későbbi spontán terjedése között. A szomszédos országban megtelepedett özőnfaj spontán terjeszkedése különösen kritikus, mivel:

- 1) ez azt jelzi, hogy a faj megtelepedéséhez az ökológiai feltételek megfelelőek;
- 2) nehezebb lehet feltartóztatni a faj spontán terjedését, mint megakadályozni annak bekerülését.

A szomszédos államok kezelésekre vonatkozó együttműködése segíthet előre jelezni és megakadályozni az ilyen jellegű terjedéseket. Ami az egyik országnak állománycsökkentés, az a másik országnak megelőzés lehet.

Cél

A már megtelepedett özőnfajok terjedési mintázatainak jobb előrejelzése, hogy a szomszédos államoknak legyen idejük válaszlépéseket tenni.

Kulcsfontosságú feladatok

- 5.6.1 Elkészíteni, frissíteni és terjeszteni a legproblémásabb/ kiemelt fontosságú özőnfajok elterjedési térképeit.
- 5.6.2 Elkészíteni a terjedés időbeli és térbeli mintázatainak előrejelzését.
- 5.6.3 Biztosítani az információ szomszédos államok számára történő gyors és hatékony terjesztését (lásd §6.1).
- 5.6.4 Előtérbe helyezni az állam határain potenciálisan áttérjedő, megtelepedett özőnfajok kiirtását és visszaszorítását (lásd §7.3).

6. Korai észlelés és gyors válaszreakció

A forráshelyen történő (a biogeográfiai gátak átlépése előtti) megelőzés megfelelője – a gáton való átjutást követően – az azonnali észlelés és beavatkozás. Az özönfajok korai észlelése kiemelt fontosságú a jelentős populációk megtelepedése előtti gyors intézkedések szükségessége miatt.

6.1 Felderítés

CBD Irányadó elvek 2.2: Háromlépcsős hierarchikus megközelítés

A felderítés (olyan tevékenységek, amelyek célja az országban új idegenhonos fajok azonosítása) a megelőzés kulcsfontosságú eleme: hatékony felderítés nélkül a korai észlelés többnyire csak a nagyobb testű fajokra fog szorítkozni és eseti jellegű marad (lásd §2.1).

Cél

A Feleknek legyenek átfogó és költséghatékony működőképes felderítési eljárásaik.

Kulcsfontosságú feladatok

6.1.1 A meglévő kapacitás legjobb felhasználása mellett (lásd 19. keret) az özönfajokkal kapcsolatos információk – beleértve a különböző rendszertani csoportok határozókulcsait – gyűjtésére, elemzésére és terjesztésére vonatkozó eljárások kidolgozása (lásd még §2).

6.1.2 Egy Korai Előrejelzési Rendszer felállítása és rendszeres felderítések szervezése a magas kockázatnak kitett területeken, úgy mint:

- a bejövő kereskedelem/ idegenforgalom belépési pontjai (repülőterek, révállomások, kikötők, szabad kikötők, vasútállomások) és a turisták által gyakran látogatott helyek;
- a spontán terjedések belépési pontjai (tengerpartok, a szomszédos országokkal közös vízrendszerek határátlépési pontjai stb.);
- a potenciális özönfajok elszigetelési helyeivel szomszédos területek;
- erősen bolygatott területek (földmunkák, építkezés, viharok) és rendszeres zavarásnak kitett területek (utak, vasutak stb.); és
- elszigetelt ökoszisztémák és ökológiailag érzékeny területek.

19. KERET

A MEGLÉVŐ ERŐFORRÁSOK LEGJOBB FELHASZNÁLÁSÁNAK MÓDJAI A KORAI ÉSZLElésRE

Használni a már működő korai előrejelzési rendszereket (pl. a növény- és állategészségügyi ágazatokban).

Bevonni az özönfajokat a működő élővilág-monitorozó rendszerekbe.

A terepen dolgozó tisztviselők és a védett területek dolgozóinak képzése terület- és fajspecifikus felmérések elvégzésére.

Közös felmérések szorgalmazása a határon átnyúló területek és ökoszisztémák esetében a szomszédos területeket kezelő szervezetekkel.

Ösztönözni a szakértői NGO-kat az adatszolgáltatási hálózatokban való részvételre.

Információs anyagok kidolgozása a gazdák, kertészek, madarászok, erdészek, halászok/ horgászok, vadászok, búvárok, kirándulók és fotósok segítségével az új fajelfordulások felfedezésében és jelentésében.

Bevezetni a földtulajdonosok és földbérletelők jelentési kötelezettségét a kiemelt fontosságú özönfajok listája alapján.

6.2 Gyors válaszreakció és készenléti tervek

CBD Irányadó elvek 2.2: Háromlépcsős hierarchikus megközelítés

CBD Irányadó elvek 12: Hatások csökkentése

CBD Irányadó elvek 13: Kiirtás

Egy faj kiirtása csak egy meghatározott időintervallumban kivitelezhető megoldás, még mielőtt az inváziós faj elér egy bizonyos populációs szintet és/vagy elterjedést. Különösen a szárazföld esetében – amelyen sokkal alacsonyabb arányban sikeresek a kiirtási törekvések, mint a szigeteken – nehéz megjósolni bármilyen bizonyossággal annak a kritikus periódusnak a hosszát, amelyen belül egy faj kiirtása még megvalósítható. Ez különösen fontossá teszi a kiirtási programok gyors végrehajtását a szárazföldi inváziók esetében.

Cél

A behurcolás észlelése és a válaszreakció végrehajtása között eltelt idő csökkentése a feladatok és hatáskörök egyértelmű kiosztásával, valamint az újonnan észlelt idegenhonos fajok – kivéve az alacsony kockázatú fajok – kiirtására vonatkozó készenléti tervek révén.

Kulcsfontosságú feladatok

- 6.2.1 A nemzeti joggal és szabályozással összhangban biztosítani, hogy minden illetékes hatóság (beleértve a helyi hatóságokat és a védett területek hatóságait is) megfelelő hatáskörrel rendelkezzen az özőnfajok, vagy a nagy valószínűséggel invázióssá váló idegenhonos fajok kiirtására.
- 6.2.2 Készenléti tervek készítése a hasonló tulajdonságokkal rendelkező fajok csoportjainak kiirtására (pl. növények, gerinctelenek, tengeri szervezetek, édesvízi szervezetek, édesvízi halak, hüllők, kétlábúak, madarak, kisemlősök, nagytestű emlősök).
- 6.2.3 Megfelelő pénzalap és felszerelés biztosítása az új inváziókkal szembeni gyors válaszreakciókhoz és a megfelelő személyzetnek a kiválasztott védekezési módszerek használatára való kiképzéséhez.

20. KERET

PÉLDÁK A GYORS VÁLASZREAKCIÓK CÉLJAINAK TÁMOGATÁSÁRA TETT LÉPÉSEKRE

Ahol szükséges, korszerűsíteni a gyors válaszreakciók engedélyezési eljárását.

Mérlegelni a sürgősségi utasítások használatát ott, ahol gyors lépések szükségesek a kiirtáshoz.

Közreműködni a sürgősségi válaszreakciókkal kapcsolatos anyagok kutatására és kidolgozására történő regionális együttműködésben.

7. Hatások csökkentése

A megelőzés csökkentheti az új bekerülések előfordulásának gyakoriságát, de nem tudja megállítani azokat. Amikor egy özönfaj megtelepedését észlelik, megfelelő kezelési válaszleépéseket (kiirtás, elszigetelés, állomány-szabályozás) kell tenni az invázió lehető legkorábbi stádiumában a káros hatások mérséklésére.

A CBD Irányadó elvek 2-ben megállapított háromlépcsős hierarchikus megközelítésnek megfelelően:

- először a kiirtási programok alkalmazását kell mérlegelni. Az özönfajok kiirtása a legkövetkezetesebb megoldás a biodiverzitás megőrzése szempontjából és hatásosabb, költséghatékonyabb és etikusabb lehet minden más kezelési alternatívánál (állomány-szabályozás, elszigetelés, vagy nem tenni semmit) (lásd §7.2);
- ahol tudományos alapokon nyugvó vizsgálat azt mutatja, hogy a faj kiirtása többé már nem megvalósítható, el kell szigetelni, vagy szabályozni kell az állományát (lásd §7.3 és 7.4). Ez kiemelt fontosságú azon özönfajok esetében, amelyek át tudnak terjedni a szomszédos országokba vagy ökológiailag érzékeny területekre;
- a már megtelepedett fajok esetében egy költség-hasznon elemzés alapján hosszú távú állomány-szabályozási intézkedések alkalmazását (lásd §7.4) kell mérlegelni, ahol az ilyen intézkedések lényegesen csökkenthetik a káros hatásokat.

7.1 Szabályozási és jogi vonatkozások

CBD Irányadó elvek 1: Elővigyázatossági megközelítés
CBD Irányadó elvek 2.2: Háromlépcsős hierarchikus megközelítés
CBD Irányadó elvek 6: Oktatás és lakossági tudatosság
CBD Irányadó elvek 12: Hatások csökkentése

Regionális szinten a növény-, állat- és humánegészségügyre hatással lévő kártevők és kórokozók szabályozására szolgáló közös jogi eljárások jól megalapozottak, de kimondottan az őshonos biodiverzitást és ökoszisztémákat veszélyeztető özönfajok szabályozására nem alkalmasak. Az egyik korlát, amit az illetékes hatóságoknak le kell küzdeniük, az a társadalom bizonyos rétegeinek ellenállása az idegenhonos fajok szabályozását célzó programokkal szemben (különösen madarak és emlősök tekintetében).

Cél

A Feleknek legyen egyértelmű jogi alapja az állományok csökkentésére vonatkozó intézkedések megtételéhez, és szabályzata az érintett közösségek és érdekelt felek bevonásához és a tanácskozáshoz.

Kulcsfontosságú feladatok

- 7.1.1 Az illetékes hatóságok felruházása az elővigyázatossági megközelítésen, valamint a hosszú távú előnyök és költségek (környezeti, gazdasági és társadalmi) megvizsgálásán alapuló állománycsökkentő intézkedések megtételéhez szükséges hatalommal (lásd 21. keret).
- 7.1.2 Ahol szükséges, felülvizsgálni a fajlistákat és természetvédelmi stratégiákat azzal a céllal, hogy megszüntessék az özönfajok vagy a potenciális özönfajok jogi védettségét (pl. magasabb taxonokra vonatkozó intézkedések által), és biztosítsák, hogy a fajok jogi státusza összeegyeztethető legyen az állománycsökkentési intézkedésekkel.
- 7.1.3 Az érintett államokkal együtt támogatni a határon átnyúló, szubregionális vagy regionális problémaként azonosított fajokra vonatkozó állománycsökkentési intézkedések koordinálását (pl. Cselekvési Terv a Halcsontfarkú Réce Kiirtására a Nyugati Palearktiszban), ahol lehet, a működő rendszerek (pl. az Európai Növényegészségügyi Rendszer) felhasználásával.

21. KERET

LEHETSÉGES INTÉZKEDÉSEK AZ ÁLLOMÁNYCSÖKKENTÉSI SZABÁLYOZÁS ÉS LÉPÉSEK TÁMOGATÁSÁRA

A meglévő jogi intézkedések hatékonyabb felhasználása (pl. vadgazdálkodásra, gyomirtásra).

A különböző fajokkal foglalkozó csoportok (pl. vadászat, solymászat, horgászat) aktív bevonása a monitorozásba és állománycsökkentésbe.

Oktatási és tájékoztató programokat szervezni a helyi közösségek számára, azért hogy az állománycsökkentések javára megnyerjék őket, és adott esetben bátorítani az azokban való részvételüket (lásd még §1).

A földtulajdonosok és -bérlők, valamint az érintett érdekelt felek – értelmes határok közötti – hatáskörének megállapítása a listás özönfajok további terjedésének megelőzésére vagy szabályozására (lásd §3.11).

A földtulajdonosok és -bérlők ösztönzése állománycsökkentő intézkedések megtételére a földjeiken.

Azokon a területeken, ahol az önkéntes hozzáállás kudarcot vall, a területek kötelező bejárására való felhatalmazás.

7.2 Kiirtás

CBD Irányadó elvek 13: Kiirtás

A kiirtás a kezelés alapvető eszköze, ahol szükséges és megvalósítható, ösztönözni és támogatni kell az alkalmazását (lásd 22. Keret). Ezt a módszert azonban az országban megtelepedett özönfajoknak csak egy meghatározott hányadára lehet alkalmazni: sok, hosszú ideje megtelepedett, természetben előforduló özönfaj esetében a kiirtás egyszerűen nem lesz kivitelezhető.

Cél

A kiirtás megvalósítható céljaiban való megegyezés, azok végrehajtása és eredményeinek terjesztése.

Kulcsfontosságú feladatok

- 7.2.1 Létrehozni a kiirtandó özönfajok prioritási listáját (lásd 23. keret).
- 7.2.2 Egy országos elszigetelési/ kiirtási terv készítése és végrehajtása két özönfajra (egy vízi és egy szárazföldi fajra) annak demonstrálására, hogy milyen eredmények érhetők el (lásd 24. keret).
- 7.2.3 Közreműködni a CBD 2002-es Részleges Felek Konferenciája által elfogadott Globális Növénymegőrzési Stratégia 10. Célpontjának (2. Célkitűzés) végrehajtásában („*Kezelési terv készítése legalább 100 olyan idegenhonos fajra, amelyek növényeket és növénytársulásokat, valamint azok élőhelyeit és ökoszisztémáit veszélyeztetik.*”).

22. KERET

A KIIRTÁS MEGKEZDÉSÉNEK FELTÉTELEI

Megfelelő társadalmi támogatás.
Elegendő pénzügyi keret rendelkezésre állása.
Megfelelő politikai elkötelezettség.
A kiirtás ökológiai kivitelezhetősége, amelyet a célfaj vonatkozó biológiai tulajdonságai, az előzőlött területtel való ökológiai kapcsolata és társadalmi-gazdasági megfontolások alapján kell megállapítani.

23. KERET

A KIEMELT JELENTŐSÉGŰ KIIRTANDÓ FAJOK

Az újonnan érkezett idegenhonos fajok, különösen, ahol visszafordíthatatlan hatásokat jósolnak.
Az őshonos biodiverzitásra komoly veszélyt jelentő fajok.
A természetben már megtelepedett fajok, amelyeknek őshonos ökoszisztémákra gyakorolt hatása visszafordítható.
Azok a fajok, amelyek kiirtása a leginkább megvalósítható.
A házasított fajok elvadult formáinak és a természetes környezetet károsító, együtt élő, nem őshonos fajok kiirtását mérlegelni lehet, mint kezelési lehetőséget, különösen a szigeteken.

- 7.2.4 Előtérbe helyezni a sérülékeny és viszonylag kevésbé zavart ökoszisztémák és szigetek özönfajainak kiirtását, a természeti érték, a zavartság foka és a siker valószínűsége alapján csoportosítva azokat.
- 7.2.5 Egy átfogó özönfaj-elszigetelési/ kiirtási stratégia készítése és végrehajtása két régióra (egy főleg száraz, és egy főleg vizes élőhelyeket tartalmazó régióra).
- 7.2.6 Kiirtási programok végrehajtása és támogatása az előzetes kockázatelemzést és nyilvános konzultációt követően.
- 7.2.7 Értesíteni a szomszédos államokat és a berni egyezmény Titkárságát, valamint tárgyalni velük az országhatárokon átnyúló populációk javasolt kiirtásáról: törekedni a többi érintett állammal közös programok kidolgozására, beleértve az utólagos monitorozást.
- 7.2.8 A kontinentális államok esetében bizonyos kiválasztott fajokra közös, koordinált kiirtási tervek kidolgozása.

24. KERET

KIIRTÁSI PROGRAMOK TERVEZÉSE

Figyelembe kell venni a hatásokat, a következmények visszafordíthatóságát és a kezelt terület újbóli előzönlésének valószínűségét (a kiirtásra kerülő idegenhonos faj bevándorlási rátája nulla legyen).

Egy próbairtás hasznos eszköze lehet a vizsgálathoz történő információgyűjtésnek (pl. a célfaj csali-preferenciája és elfogadása, a nem célfajok pusztításának kockázata, ezen kockázat csökkentésének módjai, stb.), amely meghatározhatja a sikeres beavatkozás esélyeit, és megállapíthatja a legkedvezőtlenebb esetek forgatókönyveit.

A kiirtás módjának kiválasztását elsősorban azok hatékonysága alapján kell elvégezni (a populáció minden egyedének érzékenynek kell lennie a kiirtás módszerére, vagy a módszernek le kell tudnia csökkenteni a populációméretet az életképességi szint alá).

A módszereknek a lehető legszelektívebbnek, legetikusabbnak és leghumánusabbnak kell lenniük, és meg kell felelniük a vonatkozó előírásoknak (pl. állatvédelem).

Különböző módszerek kombinálása annak biztosítására, hogy az első módszert túlélő egyedek is elpusztulnak.

A ráfordítás, költség és eredmény monitorozása, hogy mód legyen a fejlesztésre, és azonosítani lehessen a jövőben megismétlődő inváziók megakadályozásának eszközeit.

Az őshonos növény- és állatfajok populációi helyreállításának monitorozása és – ahol szükséges – természetvédelmi intézkedések előírása.

7.3 **Elszigetelés**

CBD Irányadó elvek 14: Elszigetelés

Az elszigetelési programoknak az alábbiak közül egy vagy több céljuk lehet:

- egy fajt meghatározott földrajzi határokon belül tartani;
- megakadályozni egy faj áttejedését a környező országokba;
- megakadályozni egy faj áttejedését elszigetelt és/vagy ökológiailag fontos területekre; és/vagy
- lassítani egy faj állomány nagyságának növekedését, amíg jobb irtási módszereket dolgoznak ki.

Az elszigetelés módszereit a hatékonyság, szelektivitás és az esetleges nem kívánt hatások alapján kell kiválasztani. A rendszeres monitorozás kulcsfontosságú és gyors válaszleépésekkel kell párosulnia az új terjedési gócpontok elfojtása érdekében.

Cél

Az elszigetelés megvalósítható céljaiban való megegyezés, azok végrehajtása és eredményeinek terjesztése.

Kulcsfontosságú feladatok

- 7.3.1 Létrehozni az elszigetelendő özőnfajok fontossági sorrendjét, adott esetben ugyanazokkal a problémát okozó fajokkal rendelkező szomszédos államokkal együttműködve.
- 7.3.2 Megállapítani az elszigetelendő területek fontossági sorrendjét, természeti értékeik, zavartsági fokuk, inváziós folyosóként való működésük fontossága és a sikeres kivitelezés valószínűsége alapján.
- 7.3.3 Az elszigetelési programok végrehajtása és támogatása, a kiemelt jelentőségű özőnfajokra végzett előzetes kockázatelemzést és nyilvános konzultációt követően.
- 7.3.4 A szomszédos államokat vagy szubrégiókat érintő özőnfajok azonosítása és elszigetelésükre irányuló koordinált programok kidolgozása.

7.4 Állományszabályozás

CBD Irányadó elvek 15: Állományszabályozás

Az állományszabályozás célja egy özönfaj sűrűségének és tömegességének lecsökkentése, és hatásának hosszú távon egy elfogadható szinten tartása.

Az állományszabályozási program megkezdése előtt költség-haszon elemzést kell végezni, és egyértelműen meg kell határozni az elérni kívánt célokat, illetve meg kell tervezni az eredmények megfelelő monitorozását. Az állományszabályozási intézkedéseket azok hatékonysága és szelektivitása, valamint az általuk okozott nem kívánt hatások gondos mérlegelése alapján kell kiválasztani. Néhány esetben az átfogó kezelési módszerek alkalmazása a legjobb megoldás.

Cél

Költség-haszon elemzéseken és megvalósítható prioritásokon alapuló állományszabályozási programok elfogadása, végrehajtása és eredményeinek terjesztése.

Kulcsfontosságú feladatok

- 7.4.1 Az özönfajok állományszabályozására irányuló, már működő programok költségeinek, hasznának és eredményességének felmérése; az eredmények terjesztése.
- 7.4.2 Létrehozni az özönfajok és az állományszabályozási területek fontossági sorrendjének listáját.
- 7.4.3 Állományszabályozási programok végrehajtása és támogatása olyan ágazatokban, ahol azok még nem léteznek.

8. Az őshonos biológiai sokféleség helyreállítása

CBD Irányadó elvek 3: Ökoszisztéma alapú megközelítés

A holisztikus megközelítés részeként az özönfajokkal kapcsolatos szabályozásoknak és intézkedéseknek megszűbbre kell menniük a védekező jellegű, háromlépcsős hierarchikus megközelítésnél (CBD Irányadó elvek 2), valamint támogatniuk kell a biológiai invázió hatásának kitétt fajok, természetes élőhelyek és ökoszisztémák helyreállítására vonatkozó lépéseket. Az őshonos biodiverzitás megnövekedett rugalmassága erősebb védelmet nyújthat az özönfajok újbóli elterjedése, vagy új fajok inváziója ellen.

Cél

Az özönfajokkal kapcsolatos stratégiák, valamint a kiirtási és állományszabályozási programok támogassák az őshonos biodiverzitás helyreállítására tett lépéseket, és ahol megoldható, a helyileg őshonos fajok használatát az idegenhonos fajok alkalmazásával szemben.

Kulcsfontosságú feladatok

- 8.1 Megtalálni a megfelelő partnereket és együttműködni velük a helyreállítási programokban, a vonatkozó kutatásokban és információcserében (lásd §2.3-2.3).
- 8.2 Amennyiben a kockázatelemzés azt mutatja, hogy az idegenhonos fajok feltehetően káros hatással lennének, a helyi eredetű őshonos növényfajok alkalmazásának támogatása a tereprendezéshez, újratelepítéshez, út menti növényesítéshez, erózióvédelemhez, vízfolyások kezeléséhez, ökológiailag érzékeny területek kezeléséhez és fejlesztéstámogatási programokhoz (lásd 25. keret).
- 8.3 Felderíteni az őshonos fajok mentesítést követő visszatelepítésének lehetőségeit, a környező államokkal és a berni egyezmény Titkárságával való egyeztetést követően (lásd 26. keret).

25. KERET

PÉLDÁK A BIODIVERZITÁS HELYREÁLLÍTÁSÁT TÁMOGATÓ MEGFELELŐ LÉPÉSEKRE

Lépéseket tenni az ismert helyi eredetű őshonos fajok utánpótlásának növelésére a tájrendezési és környezetgazdálkodási igények kielégítése érdekében (pl. tanúsítási rendszereken keresztül, lásd 5.4.4).

Agrár-környezetvédelmi intézkedéseket kidolgozni az inváziós fajok által károsított őshonos biodiverzitás helyreállításának támogatására.

Támogatni az őshonos fajok alkalmazását faültetvények létrehozásában, valamint a degradált ökoszisztémák rekonstrukciójában, a harmadik fél által végzett, független tanúsítási rendszerek elveinek megfelelően.

Támogatni a leromlott területek és az ökoszisztémák özönfajok eltávolítása utáni, természetes helyreállítását.

26. KERET

AZ ŐSHONOS FAJOK KIIRTÁSI PROGRAMOKAT KÖVETŐ VISSZATELEPÍTÉSE

Ez megfelelő kezelési lehetőség lehet, de csak a legjobb gyakorlatokra vonatkozó iránymutatásoknak megfelelően végezhető (pl. IUCN/SSC Iránymutatások Újratelepítésekhez)

Különös figyelemmel kell lenni arra, hogy ne az őshonos faj másik alfaja, vagy ne helyi eredetű populációja kerüljön betelepítésre (pl. egy nem őshonos növénygenotípus), a genetikai szennyeződés veszélye miatt.

Válogatott nemzetközi és európai jogi eszközök és intézmények az özőnfajokra vonatkozó rendelkezésekkkel, programokkal és intézkedésekkel¹³

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
<i>Biológiai sokféleséggel kapcsolatos jogi eszközök: globális</i>				
Egyezmény a biológiai sokféleségről (CBD) (Rio de Janeiro, 1992) http://www.biodiv.org	1993.12.29.	8. cikk: In-situ védelem Minden Részes Fél, amennyire csak lehetséges és megfelelő: h) az ökológiai rendszereket, élőhelyeket vagy fajokat veszélyeztető idegenhonos fajok betelepítését megelőzői vagy ellenőrzői, illetőleg megsemmisítési azokat.	IV/1 C, IV/5, V/8 Határozat VI/23 Határozat az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat fenyegető idegenhonos fajokról és az ahhoz mellékelt Irányadó elvek az idegenhonos fajok behurcolásának megelőzésére, betelepítésére és hatásainak csökkentésére. (a CBD Részes Feleknek 2002. áprilisi, hági Konferenciája által elfogadva).	Az özőnfajok a CBD egyik legösszetettebb témájaként való azonosítása. A Harmadik Közös CBD-Ramsari Munkaterv (2002-2006) meghatározza a GISP-vel, az IUCN-nel és a Világszintű Természetvédelmi Monitoring Rendszerrel való együttműködő lépéseket az inváziós idegenhonos vízi fajokkal kapcsolatos információk és iránymutatások hozzáférhetővé tételének érdekében.
Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadzajokról, különösen, mint a vízmadarak tartózkodási helyéről (Ramsar, 1971) http://www.ramsar.org	1975.12.21.		VII.14 Állásfoglalás az inváziós fajokról és a vízes élőhelyekről VIII.18 Állásfoglalás az inváziós fajokról és a vízes élőhelyekről (2002. november)	Közös munkaprogram a CBD-vel (lásd fent).
Egyezmény a vándorló vadon élő állatfajok védelméről (CMS) (Bonn, 1979) http://www.wcmc.org.uk/cms	1983.11.01.	III. cikk (4)(c): Az I. Függelékben felsorolt vándorló fajok elterjedési területét érintő államokhoz tartozó Feleknek erőfeszítéseket kell tenniük, hogy a lehetőségek és a célszerűség mértékéig megakadályozzák, csökkentik vagy szabályozzák az olyan tényezőket, amelyek veszélyeztetik, vagy valószínűleg további veszélynek teszik ki e fajokat, beleértve a nem őshonos fajok betelepítését, vagy betelepítésének szigorú ellenőrzését; vagy a már betelepített vagy betelepült fajok ellenőrzését vagy esetleges felszámolását. V. cikk (5)(c): A lehetőségekkel összhangban minden Megállapodás gondoskodik a következőkről, de ne korlátozódjon csupán ezekre: a kedvező védelmi helyzet fenntartásában fontos élőhelyek megóvása – illetve ahol az		Az özőnfajok tárgyalása a CMS-CBD Közös Munkatervvel

¹³ Shine, C., N.Williams and L.Gundling (2000). *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species* (IUCN EPLaw Paper No.40) alapján.

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyek védelméről (Bern, 1979) http://www.nature.coe.int/english/cadres/bern.htm	1982.06.01.	szükséges és megvalósítható – azok helyreállítására, a zavaró hatásoktól való védelemre, beleértve a vándorló fajok vonatkozásában ártalmatlan idegenhonos fajok telepítésének szigorú ellenőrzését, illetve a már betelepítettek ellenőrzését.		
Biológiai sokféleséggel kapcsolatos jogi eszközök: regionális és szubregionális				
		11(2)(b) cikk Minden egyes Résztes Fél vállalja, hogy szigorúan ellenőrzi a nem őshonos fajok betelepítését.	Az Állandó Bizottság Ajánlásai között szerepel: 18.sz. ajánlás (1989) az európai őshonos rákok védelméről; 45.sz. ajánlás (1995) a <i>Caulerpa taxifolia</i> elburjánzásának szabályozásáról a Földközi-tenger térségében; 64.sz. ajánlás (1997) a kékcserjű réce (<i>Oxyura leucocephala</i>) védelméről; 78.sz. ajánlás (1999) a közönséges mókus (<i>Sciurus vulgaris</i>) védelméről Olaszországban; 57.sz. ajánlás (1997) a nem őshonos fajokhoz tartozó szervezetek természetbe történő betelepítéséről; 77.sz. ajánlás (1999) a nem őshonos szárazföldi gerincesek kiirtására	Publikált jelentések: Legal Aspects of the Introduction and Reintroduction of Wildlife Species in Europe. Isabelle Trinquelle T-PVS (92) 7. Introduction of non-native organisms into the Natural Environment. (1996). Cyrille de Klemm Nature and Environment Series 73 Introduction of non-native plant species into the natural environment (1997). J.Lambinon, Nature and Environment series No 87 Methods to control and eradicate non native terrestrial vertebrates (1998). J.F.Orueta The status of the Ruddy Duck (<i>Oxyura jamaicensis</i>) in the western Palearctic and an Action Plan for eradication, 1999-2002 (1999) Identification of non-native freshwater fish established in Europe, assessing their potential threat to native biodiversity (B.Elvira, 2000) Workshopok és találkozók: A nem őshonos szárazföldi gerincesek állományszabályozása és kiirtása (Málta, 1999); A halcsontfarkú réce állományszabályozása (UK, 2000); Özönfajok Európa szigetén és evolúciós ökoszisztémák (Horta, Azori-szigetek, 2002)

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
Benelux Egyezmény a természet- és tájvédelemről (Brüsszel, 1982)	1983.10.01.	1. cikk A jelen egyezmény célja a három kormány összehangolt cselekvésének és együttműködésének szabályozása a természetvédelemben, valamint a természet és táj kezelése és helyreállítása területén.	A Benelux Miniszterek Tanácsának határozata 83.10.17. Az 1982-es Benelux Egyezmény Felelő kötelesek megtiltani a nem őshonos állatfajok illetékes nemzeti hatóság engedélye nélkül természetbe történő betelepítést; betelepítés előtti felmérés szükséges; a Felek közötti kommunikáció a tervezett betelepítésekről.	
A természet- és tájvédelem területén kötött Alpesi Egyezmény végrehajtási protokollja (Chambery, 1994)	Elfogadás dátuma 1994.12.20.	17. cikk A Részes Felek garantálják, hogy a régióban a múltban nem őshonos növény- vagy állatfaj nem kerül betelepítésre. Kivételek tehetők, ha a betelepítés különleges célokkal történik és feltételeiben nem lesz káros hatással a természetre és a tájra.		
A mediterrán térség fokozottan védett területeivel és biológiai sokféleségével kapcsolatos jegyzőkönyv (Barcelona, 1995)	Hatálybalépés 1999. december	6. cikk A Felek, a nemzetközi jognak megfelelően, és az egyes fokozottan védett területek sajátosságait figyelembe véve, megközzélik a szükséges védelmi intézkedéseket, különösen: a kérdéses fokozottan védett területeken nem őshonos fajok, vagy genetikailag módosított fajok betelepítésének, valamint a fokozottan védett területeken már jelen lévő vagy régebben jelen lévő fajok betelepítésének és újratelepítésének szabályozására.		Cselekvési Terv a Földközi-tengerbe történő fajbetelepítésekre és a Földközi-tenger inváziós fajaira (a Nemzeti Tájékoztatói Központok Hatodik Találkozója által elfogadva, 2003. június; a Felek általi elfogadása 2003. novemberre várható).
		13. cikk A Felek megközzélik minden megfelelő intézkedést a nem őshonos, vagy genetikailag módosított fajok természetbe történő szándékos vagy véletlen szerű bekerülésének szabályozására, és a jegyzőkönyv illetékessége alatt álló területen lévő ökoszisztémákra, élőhelyekre vagy fajokra potenciálisan káros hatással bíró fajok betelepítésének megtiltására. A Felek törekednek arra, hogy végrehajtsanak minden lehetséges intézkedést az olyan fajok kiirtására, amelyeket már betelepítettek, amikor tudományos vizsgálat alapján kiderült, hogy azok káros hatással vannak vagy lehetnek a jegyzőkönyv illetékessége alá tartozó területen található ökoszisztémákra, élőhelyekre és fajokra.		

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
<p>Megállapodás az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről (Hága, 1995)</p> <p>http://www.wcmc.org.uk/aewa</p>	<p>1999.11.01.</p>	<p>III(2)(g) cikk</p> <p>A Felek, ha a nem őshonos fajok a vadon élő növény- és állatfajok védelmi helyzetét károsítanák, megtiltják ezekben a vízimadár-fajoknak a szándékos betelepítését, és megfelelő intézkedéseket tesznek az ilyen fajok véletlenszerű kijutásának megelőzésére; abban az esetben, ha a nem őshonos vízimadár-fajokat már betelepítették vagy behurcolták, a Felek minden szükséges lépést megtesznek, hogy ezek ne veszélyeztessék az őshonos fajokat.</p> <p>3. Függetlék, Cselekvési Terv 2.5</p> <p>A Felek, amennyiben szükségesnek ítélik, minden olyan nem őshonos állat- és növényfaj betelepítését megtiltják, amely káros hatással lehet az 1. táblázatban felsorolt populációkra.</p> <p>A Felek, amennyiben szükségesnek ítélik, megelőző óvintézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a fogságban tartott, nem őshonos madarak véletlen kiszabadulását elkerüljék.</p> <p>A Felek, amennyiben szükséges és lehetséges, a területükre már betelepült nem őshonos fajok vagy azok hibridjei kapcsán intézkedéseket tesznek – ideértve azok elejétét is – annak érdekében, hogy az 1. táblázatban felsorolt populációk ne kerüljenek veszélybe.</p>		<p>Az Afrikai-Eurázsiai Vízimadár-védelmi Megállapodás (AEWA) Titkarsága által javasolt háromtagú Közös Munkaterv az AEWA, CMS és Ramsari Egyezmény között.</p> <p>Természetvédelmi iránymutatás-tervezet a nem őshonos vándorló vízimadár-fajok betelepítésének elkerülésére (2002. szeptemberben elfogadott 2.3 állásfoglalás). Az AEWA Technikai Bizottság 2003. decemberére felülvizsgálja ezeket az Iránymutatókat, a CBD és Ramsari Egyezmény égisze alatt kidolgozott politikai döntésekkel és terminológiával való összhang biztosítása érdekében.</p> <p>Készülő AEWA tanulmány a vándorló vízimadarak számára fontos, inváziós vízi gyomnövények által degradált területek rehabilitációjáról (2003-2004, az IUCN Környezetvédelmi Jogi Központnak kivonatolva).</p>
<p>79/409/EGK Tanácsi irányelv a vadon élő madarak védelméről (módosított)</p>	<p>1979.04.02.</p>	<p>11. cikk</p> <p>A tagállamok gondoskodnak arról, hogy a tagállamok európai területein természetesen elő nem forduló vadon élő madár-fajok bármiféle betelepítése ne károsítsa a helyi növény- és állatvilágot. Ebben a témában a Bizottsággal konzultálnak.</p>		
<p>92/43/EGK Tanácsi irányelv a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről</p>	<p>1992.05.21.</p>	<p>22. cikk</p> <p>Az irányelv rendelkezéseinek végrehajtása során a tagállamok: biztosítják, hogy a területükön nem őshonos fajok szándékos meghonosítására olyan szabályozás szülessen, amely nem károsítja a természetes élőhelyeket azok természetes kiterjedésében, sem pedig a vadon élő őshonos állat- és növényfajokat; továbbá – amennyiben szükségesnek ítélik – meg is tiltják a meghonosítását.</p>		<p>Az EU négy biodiverzitással kapcsolatos ágazati cselekvési terve mind megemlíti az özőnfajokat (természetes erőforrások megőrzése; mezőgazdaság; halászat; gazdasági és fejlesztési együttműködés). Ezeket a Közöségi Biodiverzitás Stratégia (COM(98)42) égisze alatt fogadták el. Ezek a politikai eszközök kiegészítik a nemzeti stratégiákat és intézkedéseket.</p>

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
<p>Az Tanács 338/97/EK rendelete a vadon élő állat- és növényfajok számára, kereskedelmiük szabályozása által biztosított védelemről</p> <p>http://www.un.org/Depts/los/convention.htm</p> <p>http://www.imo.org</p> <p>(http://globallast.imo.org)</p>	1994.11.16.	<p>A 4(6)(d) cikk megállapítja az olyan fajok élő egyedekinek Közösségbe történő behozatalának korlátozására vonatkozó hatásköröket, amelyekről megállapították, hogy a Közösség természeti viszonyai közé történő bevittük ökológiai fenyegetettség jelent a Közösség őshonos vadon élő állat- és növényfajaira.</p> <p>A 9(6) cikk meghatározza azon fajok élő példányai tartására és szállítására vonatkozó hatásköröket, amelyek Közösségbe történő behozatalát a 4. cikk (6) bekezdésével összhangban korlátozták.</p> <p><i>Tengeri és édesvízi rendszerek</i></p> <p>196. cikk</p> <p>Az államok megtesznek minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy megelőzzék, csökkentsék és ellenőrizzék a tengeri környezetet olyan jellegű szennyezéseit, amelyek a joghatóságuk vagy ellenőrzésük alatt álló technológiából, vagy az idegenhonos vagy új fajoknak a tengeri környezet meghatározott részébe történő szándékos vagy véletlen bekerüléséből származnak, és amelyek a tengeri környezetben jelentős és káros változásokat okozhatnak.</p>		<p>A vadon élő állat- és növényfajok számára, kereskedelmiük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló 1497/2003/EK bizottsági rendelet (2003. augusztus 18.) égisze alatt négy őzönfaj már behozatali tilalom alá esik: vörösfüli ékszerteknős (<i>Trachemys scripta elegans</i>); díszes ékszerteknős (<i>Chrysemys picta</i>); ökörbéka (<i>Rana catesbeiana</i>); halcsontfarkú réce (<i>Oxyura jamaicensis</i>)</p> <p>IMO-határozat A-868(20) 1997</p> <p>Iránymutatás a hajók ballasztvizének ellenőrzéséről és kezeléséről a káros vízi szervezetek és kórokozók szállításának csökkentése érdekében.</p> <p>A Tengeri környezetvédelmi IMO-Bizottság technikai körlevele a ballasztvízzel és élőbevonattal kapcsolatos intézkedések új hajókban történő alkalmazásának lehetőségéről (MEPC 47. ülés, 2002. március 4-8., London).</p> <p>AZ IMO most tárgyalja a hajók ballasztvizének és élőbevonatának ellenőrzéséről és kezeléséről szóló nemzetközi egyezmény tervezetét, mely elfogadása 2004. elején esedékes.</p> <p>2000-ben indult a Globális Ballasztvíz-kezelési Program (GloBallast), mely az Egyesült Nemzetek Fejlesztési Programjával és a Környezeti Világalappal (GEF) együttműködésben technikai segítséget nyújt az IMO ballasztvízzel kapcsolatos iránymutatásainak kidolgozásához (A-868(20)) és az új Ballasztvíz Egyezményre való felkészüléshez.</p> <p>A nemzetközi egyezmény a veszélyes algsodásgátló rendszerek szabályozásáról (2001) megtilja a toxikus anyagok, mint pl. az ön-trienil használatát az algsodásgátló festékekben, de ezzel megnövelheti a tengeri biológiai inváziók számát a hajótestek bealgsodása miatt.</p>

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
Egyezmény a határokat átlépő vizek nem hajózási célú használatának jogáról (New York, 1997) http://www.un.org	elfogadás dátuma 1997.05.21. nem hatályos	22. cikk A vizekkel érintett államok megtesznek minden szükséges intézkedést az olyan idegenhonos vagy új fajok határokat átlépő vizekbe történő bekerülésének megakadályozására, amelyek jelentős károkat okozhatnak a többi, a vízzel érintett állam részére a vízi ökoszisztémára potenciálisan gyakorolt káros hatásuk révén.		
Egyezmény a Duna halászati hasznosítására vonatkozóan (Bukarest, 1958)	1958.12.20.	Melléklet 5. rész. 10. cikk Az új halfajok, valamint egyéb állat- és víztövényfajok meghonosítása és szaporítása nem végezhető a Bizottság jóváhagyása nélkül a Duna azon szakaszán, amelyre ez az egyezmény vonatkozik.		
Nemzetközi Tengerkutatási Tanács (ICES) és az Európai Belvízi Halászati Tanácsadó Bizottság (EIFAC)		A tengeri szervezetek behozatalának és szállításának magatartási szabályzata (1994) Gyakorlatokat és eljárásokat javasol a tengeri szervezetek betelepítésével és szállításával járó hátrányos hatások kockázatának csökkentésére.		Tengeri szervezetek betelepítésének és szállításának munkacsoportja
A FAO felelősségteljes halgazdálkodás magatartási kódexe (1995) http://www.fao.org		9.3.2 cikk Az államok együttműködnek a vízi szervezetek betelepítésével/ szállításával kapcsolatos nemzetközi magatartási szabályzatok és eljárások kidolgozásában, elfogadásában és végrehajtásában. 9.3.3 cikk A betegségek behurcolásának és más, a vadon élő és tenyésztett állományokra káros hatások kockázatának csökkentése érdekében az államok támogatják a tenyészállományok genetikai feljavítására, a nem őshonos fajok betelepítésére, és az ikrák, lárvák, halivadékok, tenyészállatok vagy más élő anyag tenyésztésére, eladására és szállítására vonatkozó megfelelő gyakorlatok elfogadását. Az államok ezzel a céllal elősegítik a megfelelő nemzeti magatartási szabályzatok és gyakorlatok kidolgozását és végrehajtását.		A Magatartási Kódex égíse alatt Technikai Iránymutatás készült, amely elérhető a FAO honlapján: pl. <i>Elővigyázatossági megközelítés a halászásban és fajbetelepítésekben</i> , valamint <i>Akvakulturák fejlesztése</i> (FAO Technikai Iránymutatás a felelősségteljes halgazdálkodáshoz 2/1996 és 5/1997); FAO Európai Belvízi Halászati Tanácsadó Bizottság. A FAO adatbázisa a vízi szervezetek betelepítéséről már magában foglalja a halakat, puhatestűeket, rákokat és tengeri halakat.

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
<p>Nemzetközi Szervezet</p> <p>Polgári Repülési</p> <p>http://www.icao.int</p>		<p><i>Polgári légi közlekedés</i></p>	<p>Az ICAO Közgyűlésének A-32-9 Határozata:</p> <p>Az özőnfajok behurcolásának megakadályozása (1998).</p> <p>Az ICAO Általános Közgyűlésének A-32-9 Határozata, amelyet a 2001-es montreali 33. Ülésen fogadtak el, ösztönzi a Résztes Feleket, hogy kölcsönös támogató intézkedéseket tegyenek a potenciális özönfajok természetes elterjedési területeiken kívülre, a szóban forgó terjedési úton keresztül történő behurcolása kockázatának csökkentésére.</p>	<p>Az ICAO Tanács megfelelő szervezetekkel működik együtt a bekerülések kockázatának csökkentésére megvalósítható lépések azonosítására. A Tanács 2002-2003-ban végzett egy felmérést a Résztes Felek között a szóban forgó terjedési úttal kapcsolatos átfogó adatok összegyűjtése céljából; az eredmények elemzése jelenleg folyik. Az ICAO megelőzési stratégia szükségességéről az ICAO Közgyűlés dönt 2004-ben.</p>
<p>Nemzetközi Egyezmény (Róma, 1951)</p> <p>A javított verziót 1997-ben fogadták el, de még nem lépett hatályba</p> <p>www.ippc.int</p>	<p>1952.04.03.</p>	<p><i>Növény- és állategészségügyi intézkedések és a multilaterális kereskedelmi rendszer</i></p> <p>Keretet biztosít a nemzetközi együttműködésnek a növények és növényi termékek kártevői behurcolásának megakadályozásával, és a szabályozásukra vonatkozó megfelelő intézkedések támogatásával kapcsolatosan. Foglalkozik a kártevők országok közötti terjedésével és az országokon belüli növényegészségügyi intézkedésekkel.</p> <p>A Felek kötelesek országos növényvédelmi szervezeteket létrehozni, hatáskörrel a karantén-ellenőrzések, kockázatelemzések és a – közvetlenül vagy közvetlen – növények vagy növényi termékek körkörös terjedésének és megelőzésének megakadályozásához szükséges más egyéb intézkedések terén.</p>	<p>Nemzetközi Normák a Növényegészségügyi Intézkedésekhez:</p> <p>Iránymonalak a kártevőkkel kapcsolatos kockázatelemzésekről (ISPM #2)</p> <p>A biológiai védekezésben használt idegen eredetű ágensek behozatalával és szabadon engedésével kapcsolatos magatartási kódex (ISPM #3)</p> <p>Növényegészségügyi Kifejezések Szójegyzéke (ISPM #5) és annak 2. sz. Kiegészítése az Iránymonalakról a „Potenciális Gazdasági Jelentőség”, és azzal kapcsolatos kifejezések megértéséhez –hivatkozva környezeti megfontolásokra is.</p> <p>Iránymutatás a felderítéshez (ISPM #6).</p> <p>A kártevők helyzetének megállapítása egy területen (ISPM #8).</p> <p>Iránymutatás a kártevők kiirtási programjaihoz (ISPM #9).</p> <p>Iránymutatás a szabályok megsértésével és szükségintézkedésekkel kapcsolatos bejelentésekhez (ISPM #13).</p> <p>Kártevők jelentése (ISPM #17).</p> <p>Kártevők kockázatelemzése karantén-kártevőkre (ISPM #11) és annak Kiegészítése a Környezeti Kockázatok Elemzéséről.</p>	<p>A CBD és IPPC Titkárságok együttműködési programot hoztak létre a biodiverzitással és a növényegészségüggyel kapcsolatos szakutadással jobban integrálás érdekében. 2003. februárjában a két Titkárság megállapodott egy Egyetértési Nyilatkozatban, amely elismeri az IPPC és a CBD céljainak átfedését, felszólít a Titkárságok közötti erősebb együttműködésre és megállapítja az együttműködés területeit.</p>

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azazal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
<p>Egyezmény az Európai és Földközi-tenger Melléki Növényvédelmi Szervezet létrehozásáról (Párizs, 1951)</p> <p>http://www.eppo.org</p>	<p>1953.11.01.</p>	<p>Elismert regionális növényvédelmi szervezet az IPPC keretén belül. Tanácsokkal látja el a tagállamok kormányait a növények és növényi termékek kártevői és betegségei behurcolásának és terjedésének megakadályozására vonatkozó technikái, adminisztratív és jogszabályi intézkedésekkel kapcsolatban. Szabványokat fogad el (több százat), többek között a kártevők kockázatelemzésének, a kártevők kockázatközelítésének, és a biológiai védekezésben használt ágensek környezeti kockázatának szabványait.</p> <p>Kötelező intézkedések az idegenhonos növényi kártevők EU-ba történő behurcolása, és azok elterjedése ellen az EU tagállamok teljes területén. Határ- és belső ellenőrzéseket ír elő (Növényegészségügyi Tanúsítványok és Növénytitelvények)</p>	<p>Regionális szabványok, többek között a kártevők kockázatelemzésének, és a biológiai védekezésben használt ágensek környezeti kockázatelemzésének szabványai.</p>	<p>Regionális szabványok készítése az európai és földközi-tengeri régiókra. 2002-ben munkaprogram indult az inváziós idegenhonos növényekre.</p>
<p>A Tanács 2000/29/EK irányelve a növényeket vagy növényi termékeket károsító szervezeteknek a Közösségbe történő beviteléről és a Közösségen belüli elterjedése elleni védekezési intézkedésekről</p> <p>2002. november 28-án felülvizsgálva</p> <p>http://europa.eu.int/comm/food/fs/ph_ps/harm/index_en.htm</p>	<p>Az első</p> <p>77/93/EGK</p> <p>Tanácsi Irányelv 1977-ben fogadták el</p>	<p>Szabványokat és iránymutatásokat készít az állatok kártevőivel és betegségeivel kapcsolatban (de nem az állatokkal, mint kártevőkkel kapcsolatban). A szabályzatok szabványokat állapítanak meg a behozatali kockázatelemzésekkel, az import/export eljárásokkal, valamint az állatbetegségek terjesztésének megakadályozására a kereskedőpartnerektől megkövetelt minimális egészséggaranciákkal kapcsolatban.</p> <p>NB: Az Európai Unió tagállamai az EK állategészségügyi irányelveivel és rendeleteivel összhangban álló állategészségügyi intézkedéseket és szabványokat hajtanak végre:</p> <p>http://europa.eu.int/comm/food/fs/ah_pcad/ah_pcad_index_en.html</p>	<p>Nemzetközi Állategészségügyi Szabályzat emlősökre, madarakra és méhekre (10. kiadás)</p> <p>Nemzetközi Víziállat-egészségügyi Szabályzat (5. kiadás, 2002)</p> <p>A Szabályzatok évente frissített iránymutatókat tartalmaznak a behozatali kockázatelemzésekhez, valamint a specifikus betegségek esetén alkalmazandó kockázatközelítési intézkedésekhez.</p>	<p>Az Európai Unió tagállamai az EK növényegészségügyi irányelveinek és rendeleteinek megfelelő növényegészségügyi intézkedéseket és szabványokat hajtanak végre.</p> <p>Az EU Tanács Növényegészségügyi Szolgálatok Vezetői Csoportja 2002. decemberében beadványt fogadott el a növényekre hatással lévő özőnfajok elleni növényegészségügyi intézkedések fontosságáról.</p> <p>A javított 2000/29 Irányelv célja a növények és növényi termékek behozatalának eljárását átláthatóbbá tenni, és folytatni az EU növényegészségügyi rendszerének a belső piac feltételeihez történő igazítását, válszóval ezáltal a megnövekedett kereskedelem okozta kockázatokra.</p>
<p>Nemzetközi Hivatal</p> <p>http://www.oie.int</p>				<p>Az OIE-nek van egy ad hoc munkacsoportja a víziállatok betegségeinek kockázatelemzésére, és van egy Elővilág Munkacsoportja, amely állatbetegségekkel kapcsolatos elővilág-kezelési és visszatelepítési kérdésekkel foglalkozik, de nem foglalkozik előhellyel vagy ökoszisztémákkal kapcsolatos kérdésekkel (napjainkig).</p> <p>Az OIE, a FAO és az Egészségügyi Világszervezet éves találkozókat tart az információcsere erősítése és a tevékenységek jobb koordinálása érdekében. 2003. februárjában elfogadják a globális korai előrejelző rendszer közös végrehajtását (amely a közös érdekű betegségek listájával és egy jövőbeli cselekvési tervvel dolgozik) és egy jövőbeli stratégia kialakítását a regionális állatjárványvédelmi tevékenységek megerősítése végett.</p>

Jogi eszköz / intézmény	Hatályba lépés dátuma	Vonatkozó rendelkezések	Felek Konferenciájának Határozata vagy azzal egyenértékű aktus	Kapcsolódó tevékenységek és programok
WTO megállapodás az egészségügyi és növényegészségügyi intézkedések alkalmazásáról (Marrakesh, 1995)	1995.01.01.	Egységes keretet biztosít az emberi, növényi és állati életre és egészségre kiható növényegészségügyi intézkedéseket befolyásoló lépéseknek. Az egészségügyi és növényegészségügyi intézkedést az alábbiak szerint definiálja: bármely intézkedés, amelyet a) az emberi, állati vagy növényi élet vagy egészség megővására hoznak (a Résztes Fél területén belüli), a kártevők, betegségek és betegeket hurokoló szervezettek belépése, megtelepedése vagy terjedése ellen; b) a kártevők belépéséből, megtelepedéséből vagy terjedéséből eredő egyéb károk megakadályozására vagy korlátozására hoznak (a Résztes Fél területén belül). Jelenleg elfogadja az IPPC (növényegészségügy), OIE (állategészségügy) és Codex Alimentarius Bizottság (élelmiszerbiztonság) keretein belüli létrehozott nemzetközi szabványokat.		

Egyéb hivatkozások

Részletes módszertani és tanácsadó anyagok érhetők el az özönfajok kérdéskörével foglalkozó nemzetközi szervezeteknél, kormányoknál és szakértői szervezeteknél, többek között az IUCN-nél, GISP-nél és a FAO-nál, amely utóbbi jogi és technikai szaktudással rendelkezik az özönfajok mezőgazdasággal, erdőszettel és halászattal kapcsolatos kérdéseiben.

IUCN, 2000. *Guidelines for the Prevention of Biodiversity Loss Caused by Alien Invasive Species*. <http://www.iucn.org/themes/ssc/pubs/policy/invasivesEng.htm>.

McNeely, J.A et al. (eds.), 2001. *A Global Strategy on Invasive Alien Species*

Shine, C., N. Williams and L. Gundling, 2000. *A Guide to Designing Legal and Institutional Frameworks on Alien Invasive Species* (IUCN Environmental Policy and Law Paper No.40)

Wittenberg, R. and M. Cock, 2001. *Invasive Alien Species: A Toolkit of Best Prevention and Management Practices* (GISP/CAB International)

Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok
és természetes élőhelyeik védelméről

99. számú ajánlás (2003) az özönfajok elleni Európai Stratégiához

(elfogadta az Állandó Bizottság 2003. december 4-én)

Az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyek védelméről szóló egyezmény Állandó Bizottsága összhangban az egyezmény 14. cikkével,

Figyelembe véve az egyezmény céljait, nevezetesen a vadon élő növény- és állatvilág megőrzésének biztosítását, különös figyelemmel a fajokra, beleértve a vonuló fajokat, amelyek sérülékenyek és kihalással veszélyeztetettek;

Szem előtt tartva az egyezmény 11. cikkének, 2.b) paragrafusát, miszerint minden Részes Fél vállalja a nem őshonos fajok bekerülésének szigorú szabályozását;

Annak tudatában, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (84) 14. számú ajánlását a nem őshonos fajok betelepítéséről a tagállamok elfogadták 1984. június 21-én;

Figyelembe véve az élő szervezetek – a nem őshonos fajokra vonatkozóan is – környezetbe történő bekerüléséről szóló 57. (1997) ajánlást, és annak fogalom-használatát éppúgy, mint „őshonos faj” és „bekerülés”, valamint a fajokra, alfajokra vagy változatokra, amely utal az 57. ajánlásra;

Szem előtt tartva a 77. (1999) ajánlást a nem őshonos gerinctelen fajok kiirtásáról;

Szem előtt tartva a biológiai sokféleségről szóló egyezmény 8. cikkének 8.h) bekezdését, amelyben mindegyik Részes Fél vállalja, hogy az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat veszélyeztető idegenhonos fajok betelepítését megelőzi, azokat szabályozza és kiirtja;

Szem előtt tartva a a biológiai sokféleségről szóló egyezmény Részes Feleinek 6. konferenciája VI/23. döntését, amely az ökoszisztémákat, élőhelyeket és fajokat veszélyeztető idegenhonos fajokról szól a meghatározásokat, amelyeket a szövegben alkalmaztak, valamint a megállapodást az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről;

Azzal a kívánsággal, hogy támogassák az idegenhonos fajok behurcolása, betelepítése ellenőrzésének fejlesztését, és az özönfajoknak az őshonos növényvilágra, állatvilágra és természetes élőhelyekre gyakorolt káros hatásait enyhítsék;

Megjegyezve, hogy fontos előrelépést tettek az özönfajok szabályozását, kezelését és kiirtását tekintve az elmúlt 10 évben Európában;

Utalva az özönfajok elleni Európai Stratégiában kitűzött lépésekre;

Ajánlást tesz a Részes Feleknek, hogy:

1. Alakítsák ki és valósítsák meg az özönfajok elleni nemzeti stratégiákat, figyelembe véve az „Európai Stratégiát az özönfajok ellen”, a fentieknek megfelelően;
2. Működjenek együtt, más Részes Felekkel és a Megfigyelő Államokkal az özönfajok bekerülésének megelőzésében, – ezen fajok természetes növény- és állatvilágra gyakorolt káros hatásainak enyhítésében, az irtásukban vagy elszigetelésükben ahol ez lehetséges és praktikus, – többek között az információcserében, az európai programokban való közreműködésben, és különös figyelmet fordítva az özönfajokra a kereskedelemben és a határon átnyúló területeken;
3. Tájékoztassák az Állandó Bizottságot ennek az ajánlásnak a bevezetése érdekében tett lépésekről;

Felhívja a Megfigyelő Államokat, hogy vegyék tudomásul az ajánlást és ahol az helyénvaló, ott valósítsák meg.